

VIRKE

ÄIDINKIELEN OPETTAJAIN LIITON JÄSENLEHTI

1/2022

VIRKE

58. vuosikerta

JULKAISIJA

Äidinkielen opettajain liitto

PÄÄTOIMITTAJA

Milja Ahtosalo

virke@aidinkielenopettajainliitto.fi

TOIMITUSNEUVOSTO

Kaisa Jänis

Katariina Knuutinen

Paula Koskimäki

Virva Lehmusvaara

Hanna Rahko

TOIMITUSSIHTEERI

toiminnanjohtaja Sari Hyytiäinen

sari.hyytiainen@aidinkielenopettajainliitto.fi

p. 0400 876 548

KANNEN KUVA

Siru Tirronen

PAINOPAIKKA

Suomen Uusiokuori Oy

ÄOL:N TOIMISTO

Mariankatu 7 C 1, 00170 Helsinki

järjestösihteeri Jenni Fabritius

toimisto@aidinkielenopettajainliitto.fi

p. 050 593 2012

TILAUSHINTA 2022

Vuosikerta **25 €**

Irtonumerot **7 €**

Tilaushinta sisältyy

ÄOL:n jäsenmaksuun.

ILMOITUSHINNAT 2022

1/1 s. **700 €**

1/2 s. **450 €**

1/3 s. **325 €**

1/4 s. **260 €**

SISÄLLYS

VIRKE 1/2022

Pääkirjoitus / Uusi vuosi, uusi <i>Virke</i>	3
ÄOL tiedottaa	4
Paikallisyhdistyksiltä	5
Ajankohtaista / Kohti ja keskellä	6
Ajassa / Kaikki juttelee kaikkien kaa!	8
Kuka nyt / Irene Bonsdorff toivoo loistavaa tulevaisuutta	9
Kuka nyt / Kunniajäsen Anne Helttunen kehottaa verkostoitumaan	10
Ajankohtaista / Vuoden äidinkielen opettaja jaksaa väntää rautalangasta	12
Ajankohtaista / Väärä tieto ahdistaa ja huolettaa	14
Ajankohtaista / Lukutaito on yhteinen asia	16
Ajankohtaista / TATin Duunikoutsu-sovellus äidinkielen opetuksen tukena	19
Oma työ / Sanavalinnat kertovat arvoista	22
Peruskoulu / Mitä saamelaisuudesta pitäisi opettaa?	24
Lukio / Lukiolaiset ja kohdennettu somemainonta	28
Ammatillinen opetus / Riveirassa kielitestauksesta huolehtii kielitestiryhmä	31
S2-opetus / Lukiossa ÄI vai S2?	32
Kirjat / Valikoima tuoretta tietokirjallisuutta	35
Kirjat / Lukupiirit sopivat luokkiin ja opettajainhuoneisiin, väittää Kirsi Ranin	42
Kirjat / Aija Anderssonille sattuma on kaiken summa	44
Nuortenkirjakatsaus / Kirjoja poikkeuksellisesta tautitilanteesta	46
Kolumni / Valhetaiturin suussa tarina saa hinnan	48
Tämä toimii / Yhteistyötä ja uhkapelin imua	50
Välillä on väliä	50

UUSI VUOSI, UUSI VIRKE

Alkuvuosi on usein muutosten aikaa. Uusi vuosi, uudet kujeet. Tehdään lupauksia uudeltaisesta elämästä. Aloitetaan uusia harrastuksia tai palataan vanhojen äärelle. Tehdään elämäntaparemontti. Luvataan liikkua enemmän, paremmin, lisää. Nyt kaksi vuotta kestäneen koronamankelin jälkeen harva varmasti jaksaa mullistaa enää omassa henkilökohtaisessa elämässään mitään. Ja miksi pitäisikään?

Oma sisäinen vuosikelloni on aina ollut kalibroitu kouluvuoden mukaan. Syksyllä on ihanaa aloittaa jotakin uutta uuden lukuvuoden myötä. Virtaa riittää kesän jälkeen hieman toisella tapaa kuin vuoden pimeimmän ajanjakson jälkeen. Joulun tienoo kun menee yleensä syyslukukaudesta toipuessa, jouluhössötyksen parissa voimia keräten. Harvemmin tammikuussa on energiaa edes harkita mitään uutta, kun tiedossa on kuitenkin hyppääminen pikavauhtia etenevään koulujunaan, jonka vauhti vain kiihtyy kohti kesää.

Virke lähti uudistujien joukkoon. Lehden ulkoasu ja rakenne selkiytyivät. *Virke* jakautuu neljään värikoodattuun jaksoon: **turkoo**si on ajankohtaisille asioille, **punainen** opettajan työlle, **keltainen** kirjallisuudelle ja **vihreällä** vaihdetaan jo vapaalle. Yläreunan vinjetit paljastavat paitsi värinsä puolesta myös tekstin avulla, mitä aihepiiriä juttu käsittelee. Eri kouluasteet saavat omat juttunsa, samoin huomioidaan äidinkielen ja kirjallisuuden eri oppimääriä. Ajankohtaista-jaksossa kuulemme niin liiton kuin paikallisyhdistyksien tuoreita kuulumisia.

Ihastuttaako vai vihastuttaako uudistus? Jäikö jotain puuttumaan? Lähtikö huumoripalsta lapasesta? Palaute on tervetullutta: sähköpostitse sitä voi lähettää osoitteeseen virke@aidinkielenopettajainliitto.fi ja nettisivuiltakin löytyy palautelomake.

KUVA
MILJA AHTOSALO

MILJA AHTOSALO
PÄÄTOIMITTAJA

Virke lähti
uudistujien
joukkoon.

ÄOL TIEDOTTA

Yläkoulun Nuori Aleksis -lukijaraati käynnistyy jälleen!

Ilmoita lukeva oppilaasi yläkoulun **Nuori Aleksis 2022** -kirjallisuuspalkinnon lukijaraatiin **18.3. mennessä!** Lukijaraatiin voivat osallistua kevään 2022 aikana luokilla 7–9 opiskelevat oppilaat. ÄOL kokoaa osallistujista suuren lukijaraadin, joka lukee kevään ja kesän aikana vuonna 2021 ilmestynyttä kotimaista, nuorille suunnattua kauno- ja tietokirjallisuutta. ÄOL kokoaa elokuussa raatilaisten suosikkiteokset, joiden joukosta raadin parhaiden lukijoiden muodostama loppuraati valitsee palkinnon saajan.

aidinkielenopettajainliitto.fi/projektit/nuori-aleksis/ylakoulun-nuori-aleksis/

Pikku-Finlandia 2022 ilmoittautuminen auki

Pikku-Finlandia-kirjallisuusesseekilpailun ilmoittautumislomake on julkaistu ÄOL:n verkkosivuilla! Kilpailuun saavat osallistua kaikki toisen asteen opiskelijat, myös keväällä 2022 valmistuvat. Kilpailuaika jatkuu **2.9. asti**.

aidinkielenopettajainliitto.fi/projektit/pikku-finlandia/

SUNKLOn näytelmien lukuhaaste 2022

Osallistu luokkasi tai ryhmäsi kanssa **Suomen näytelmäkirjailijat ja käsikirjoittajat ry:n näytelmälukuhaasteeseen 2022**. Haaste sopii sekä peruskouluun että toiselle asteelle.

sunklo.fi/node/4000

Sensori-Zoomeja tulossa

ÄOL:n lukioryhmä järjestää **kaksi sensori-iltaa to 17.3. ja pe 18.3. klo 18.00 alkaen**. Tilaisuudet kestävät reilun tunnin verran. Osallistujilla on mahdollisuus keskustella kevään äidinkielen ja kirjallisuuden yo-kokeesta sensoreiden kanssa. Osallistumisohjeet tulevat sähköpostiin ja liiton nettisivulle.

Kotukselle bloggaajaksi?

Kotuksen *Äikät*-blogi etsii uusia äidinkielen opettajia bloggaamaan havaintojaan kielestä koulun näkökulmasta.

kotus.fi/nyt/kotus-blogi/aikat

PAIKALLISYHDISTYKSILTÄ

Keski-Suomi KSÄOsta saa vertaistukea!

Keski-Suomen äidinkielen opettajat ry, mukavasti suussa muljahtava **KSÄO**, on kesken Suomen äidinkielen opettajien sekä muiden samanmielisten yhdistys. Jäsenemme ovat äidinkielen opettajia tai alaan liittyvien yhteistyötahojen edustajia.

Viime vuosina olemme toteuttaneet koulutuksia liveinä ja verkossa, kirjapiirejä teehuoneella, tekstikilpailun rahapalkintoineen 2019–2021, Jyväskylän kirjamesujen lasten ja nuorten osaston 2019 ja 2021, talvipäivät verkossa 2022 ja niin edelleen. Olemme selkeästi yksi näkyvimmistä opettajaryhmistä alueellamme!

Nautimme yhdessä tekemisestä ja asioiden tuumailuista, pidämmekin vertaisuutta yhtenä opettajan tärkeimmistä ammatillisista voimavaroista. Olemme niin ikään avoimia kaikenlaiselle yhteistyölle: meihin sopii olla yhteydessä matalalla kynnyksellä!

ksao.yhdistysavain.fi
instagram.com/ksao_ry
facebook.com/ksaory

Pohjois-Pohjanmaa Vuoden 2023 talvipäivät Oulussa

Seuraavien talvipäivien järjestäjänä on **Pohjois-Pohjanmaan äidinkielen opettajat ry**. Päivät pidetään Oulussa 21.–22.1.2023. Vuosi 2023 on ÄOL:n 75-vuotisjuhlavuosi.

LASTEN JA NUORTEN ÄÄNI- JA E-KIRJAT OVAT VAIN MUUTAMAN KLIKKAUKSEN PÄÄSSÄ.

KIRJASTO
BIBLIOTEK
LIBRARY

www.ellibslibrary.com/collection

Lainaa vaikka
koko luokalle!

KOHTI JA KESKELLÄ

TEKSTI
HANNA RAHKO

Keski-Suomen äidinkielen opettajat ry:n järjestämät ÄOL:n talvipäivät kokosi etänä yli 80 äidinkielen opettajaa yhteen ydinasioiden eli lukemisen ja kirjoittamisen sekä hyvinvoinnin ja jaksamisen äärelle. Samassa yhteydessä järjestettiin vuosikokous, jossa valittiin liitolle uusi puheenjohtaja ja kunniajäsen.

Talvipäivät on perinteisesti paikallisyhdistysten voimankointo ja yhteinen ponnistus, ja osallistujilleen ennen kaikkea kohtaamisten juhlaa. Keskellä lukuvuotta se on tarjonnut mahdollisuuden reissata eri puolille Suomea tapaamaan tuttuja, virkistymään ja oppimaan yhdessä.

Keski-Suomen äidinkielen opettajat kutsuivat Jyväskylään *Kohti ja keskelle*. Pitkään uskoimme, että viime vuonna peruuntuneiden talvipäivien sijaan nyt olisi mahdollista kokoontua yhteen. Heikentyneen pandemiatilanteen vuoksi talvipäivät järjestettiin kuitenkin ensimmäistä kertaa etänä.

Talvipäivien ohjelma oli tänäkin vuonna monipuolinen kokonaisuus oppiaineemme ajan-kohtaisia asioita, ajatuksia herättäviä puheenvuoroja sekä kohtaamisia näytteilleasettajien Zoomeissa. Kokonaisuus rullasi ohjelmasta toiseen. Opettajan tehtävän rajaamisesta ja tunnetaitojen merkityksestä hyvinvoinnille sekä työn laadulle edettiin opetuksen sivistystehtävään, kiinnosti tai ei. Työpajat haastoivat ja syvensivät teemoja vuorovaikutuksen, medialukutaidon ja kirjoittamisen osalta. Lisäksi pohdittiin kirjallisuuden ja julkisuuden kenttää sekä tutustuttiin kirjallisuusterapian mahdollisuuksiin.

ÄOL:n vuosikokouksessa oltiin sielläkin yhdessäolon ytimessä. Kunniajäseneksi valittu **Anne Heltunen** tiivistä kiitospuheessaan liiton toiminnan yhdessä tekemiseksi, yhdessä kohtaamiseksi ja yhdessä pohtimiseksi.

KUVA
TIIA-TUULIA MÄÄTTÄNEN

”Olipa ihana
nähdä
maskittomia
kollegoita,
vaikka sitten
ruudulta!”

Keski-Suomen äidinkielen opettajat pitivät komentokeskuksestaan digitaaliset langat käsissään läpi viikonlopun. Koneen ääressä olevia osallistujia innostettiin taukoliikuntaan ja hetkittäin myös pienryhmätyöskentelyyn. Eräs totesikin: ”Olipa ihana nähdä maskittomia kollegoita, vaikka sitten ruudulta!”

Verkossa tai ei, olimme viikonlopun keskellä: kohtaamassa ihmisten, asioiden ja ajatusten kesken. Keski-Suomen äidinkielen opettajat tähtäsivät ja osuivat etäältäkin – napakymppiin. **V**

Suomen kielen ja kirjallisuuden oppimateriaali ja oppimisympäristö

- 1 200** interaktiivista kielenhuollon tehtävää
- 461** autenttista pisteytettyä ylioppilaskoevastausta
- 11** suomen kielen ja kirjallisuuden moduulia (LOPS 2021)
- 8** S2-oppimäärän moduulia (LOPS 2021)
- 5** äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilaskoetta
- 4** Äidinkielen opettajain liiton preliminäärikoetta
- 2** suomen kielen ja kirjallisuuden kursseja (LOPS 2016)

VALITSE ÄLY

kun haluat opettaa koko lukion oppimäärän motivoivassa digitaalisessa oppimisympäristössä.

VALITSE ÄLY LAUDATUR

kun etsit tehokasta oppimateriaalia abiturienttien tarpeisiin.

Valitsitpa kumman tahansa, saat kaiken tarvittavan yhdellä kirjautumisella.

OPETTAJA!
Rekisteröidy maksutta osoitteessa aly.alyapp.fi

Kirjoita. Lue. Jaa. Luo uutta. Tutki. Näe. Kuuntele. Kohtaa. Syvenny. Innostu. Ota kantaa. Vaikuta. Liikuta. Nauti. Hämmästy.

Siinä on Älyä.

KAIKKI JUTTELEE KAIKKIEN KAA!

IRENE BONSDORFF
PUHEENJOHTAJA

**Ajoittaisessa
alavireisyydessä on
kuitenkin virinnyt
iloisiakin asioita.**

Oi voi, K:ta ei enää jaksaisi. Tässä vaiheessa epidemiaa opehuoneen sohvakeskustelussa lähit ja edät sekoittuvat jo keskenään. Muistellaan väsyneesti, missä vaiheessa jouduttiin jakamaan tietokoneita yläkoululaisille, milloin altistuttiin ja miten niiden ruokakassien toimittamisessa kävikään.

Kuten koululaiset, jotka innostuivat taannoin vaatimuksista välttää N-sanaa tai jopa kieltää se kokonaan, me kannatamme K-sanana välttämistä, hieman eri perusteilla vain. K-tiedotteista on pantava Wilma-jakeluun vain välttämättömimmät, jotta kodeisakin jakettaisiin niitä lukea. Opettajainhuoneen sohvaryhmä keskittyy nyt suunnittelemaan lähinnä lomamatkoja ja yhteisiä virkistystilaisuuksia sekä aktiivisesti välttämään K:n kauhistelua. Penkkarirekat on varattu ja karkit tilattu, vaikka K voi taas aiheuttaa ison pettymyksen.

Monista oppilaista on edelleen kova huoli. Ajoittaisessa alavireisyydessä on kuitenkin virinnyt iloisiakin asioita. Ensinnäkään kukaan ei enää länkytä koulun tarpeesta digitalisoitua, koska aimo loikka tuli jo otettua eikä kukaan tykkää edästä, hybridistä puhumattakaan.

Isoin ilo on yhteishengestä. Oppilaat huolehtivat toisistaan liikkuvalla tavalla etäkoulun aikanakin ja ovat kantaneet hienosti vastuunsa epidemian ehkäisemisessä. Meidän kouluun ei ole koskaan tullut onnellisempia oppilaita kuin viime toukokuussa pitkän etäjakson jälkeen: lukiolaispoppoo oli askarrellut "Ohi on -tervetuloa!" -banderollin, ja vahtimestari-Tomppa soitti keskusradiosta keittiö-Jennin ysärihittejä. Alaovi kävi: koululaisten hymyjä ei näkynyt, mutta miten silmät loistivatkaan!

Oppilaat tajuavat nyt, kuinka tärkeää yhdessä oleminen on ja kuinka yhteishengestä on myös huolehdittava. Meidän opettajien ei tarvinnut anella tai pakottaa ketään esiintymään itsenäisyys- ja joulujuhlaan, koska innokkaita ilmaantui itsestään. Niin paljon iloa syntyi myös ruokatunnin aulakaraokesta, jossa lukiolaispoika lauloi Saturaata kuin Eino Grön ja peruskoululaisetkin panivat tangoksi! Tuntuukin siltä, että meidän koulun vanha mainoslause "Kaikki juttelee kaikkien kaa" ei olekaan pelkkä mainoslause.

Koulun tärkein tehtävä on toivon ylläpitäminen. Mennään siis yhdessä iloisia aikoja päin.

IRENE BONSDORFF TOIVOO LOISTAVAA TULEVAISUUTTA

ÄOL:n uusi puheenjohtaja **Irene Bonsdorff** lukee välipalaksi **Silvia Hosseinin** esseitä ja **Eloranta-Leinon Sanaisia kansioita**, jos niistä saisi hyviä juttuja oppitunnille. Hän on Töölön yhteiskoulussa äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori, joka haluaa keskittyä loistavaan tulevaisuuteen ja toivoon.

Mikä on tärkein periaate työssäsi?

"Minusta äikänopettajan on välttämättä oltava kiinnostunut oppilaista yksilöinä ja osoitettava se. En minäkään haluaisi jakaa ajatuksiani ääneen tai paperilla sellaiselle ihmiselle, joka suhtautuu minuun välinpitämättömästi, ylimielisesti tai tuomitsevasti. Koko äikän opiskelu lähtee luottamuksesta: minä olen oppilaiden puolella, kommentoin ja arvioin, ja he hoitavat hommansa ja uskaltavat pyytää apua."

Mikä ammatissasi ilahduttaa?

"Hienoja, suorastaan pyhiä hetkiä tulee, kun joku oppilas jakaa yhteisessä keskustelussa tai vaikuttavassa puheessa itselleen isoja asioita. On ihanaa, kun joku innostuu tai kun joku kiittää ja iloitsee oppineensa."

Mikä on mielestäsi pedagogisen ainejärjestön tärkein tehtävä?

"Liiton tehtävä on ylläpitää yhteishenkeä ja ammattiylpeyttä tarjoamalla täydennyskoulutusta ja tilaisuuksia keskustelulle. Koska ÄOL:n julkaisutoiminnasta on konkreettista hyötyä jäsenistölle, siihen pitää satsata.

Työuupumus on huolestuttava asia, joka on ÄOL:ssäkin tunnistettava, mutta mielestäni on ensisijaisesti OAJ:n tehtävä keskittyä opettajien työoloihin ja jaksamiseen. ÄOL keskittyyköön yhteiskunnallisessa keskustelussa huolipuheen sijasta loistavan tulevaisuuden visioimiseen ja jäsenten keskuudessa toivon luomiseen ja innostamiseen. Tästä toivottavasti keskustellaan yhdessä!"

"Liiton tehtävä on ylläpitää yhteishenkeä ja ammattiylpeyttä."

Millaisen puheenjohtajan ÄOL sinusta saa?

"Toivottavasti olen ehtiväinen ja asiantunteva puheenjohtaja. En halua missään tapauksessa profiloitua vain helsinkiläiseksi tai kovan keskiarvon lukion opettajaksi,

koska tunnen kyllä kaikenlaiset äikänopetuksen ongelmat - niitähän eletään myös Helsingin kantakaupungissa. Täytyy kääntyä konkareiden puoleen ja testata ideoita." V

KUVA
SUVI AUTTI

KUNNIAJÄSEN ANNE HELTTUNEN KEHOTTAA VERKOSTOITUMAAN

TEKSTI
VIRVA LEHMUSVAARA

Monikymmenvuotisen uran ÄOL:n toiminnajohtajana tehnyt **Anne Helttunen** nimettiin ansaitusti ÄOL:n kunniajäseneksi. Miten Anne päätyi ÄOL:ään ja mitä hänelle kuuluu nyt?

Miten alun perin päädyit ÄOL:n toiminnajohtajaksi?

”Tulin ÄOL:n julkaisusihteeriksi yli kolmekymmentä vuotta sitten vastavalmistuneena maisterina. Olin sitä ennen ollut muutamassa kunnassa kulttuurisihteerinä ja tämä tuntui luontevalta jatkolta. Muutaman vuoden päästä siirryin toiminnanjohtajaksi. Sitä jatkoa riittikin sitten pitkään. Työn luonne on muuttunut vuosien aikana paljon, mutta sisältö on säilynyt yllättävänkin paljon samana. Monet tämän päivän ongelmista lukutaidon tasosta tekstintuottamisen vaikeuteen keskustelutti jo vuosikymmeniä sitten.”

Mikä osa-alue tai tehtävä ÄOL:n toiminnanjohtajan työssä oli sinulle erityisen mieluista?

”Toiminnanjohtajan työ on aika yksinäistä, siksi erilaisten työryhmien työskentely oli aina mukavaa vaihtelua. Sekä liiton vakituiset työryhmät että lukuisat julkaisuihin, koulutuksiin, projekteihin yms. liittyvät ryhmät ovat tehneet hienoa työtä kaikkina näinä vuosina. Kun yhdessä ideoidaan, hiotaan ideoita ja sitten vielä toteutetaan parhaat, ei voi muuta kuin iloita.”

Sinulla on takana pitkä ura äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen parissa. Millaisia terveisiä haluaisit jättää nyt uransa alkuvaiheissa oleville äidinkielenopettajille?

”Kannattaa pitää yhteyttä toisiin äidinkielen opettajiin, mennä mukaan paikallistoimintaan ja tutustua. Kollegat ovat niitä, jotka tietävät mistä on kyse kun puhutaan kouluun, opetukseen ja oppilaisiin liittyvistä asioista. Heiltä voi saada tukea, neuvoja ja ideoita. Itsestä ja omasta jaksamisesta kannattaa myös pitää huolta.”

Mitä asioita puuhastelet ja harrastat nykyään?

”Olen aina tehnyt käsitöitä, nyt olen voinut ku-

KUVA
ANNAMARI SAURE

”Itsestä ja omasta jaksamisesta kannattaa myös pitää huolta.”

toa, virkata ja ommella oikein ajan kanssa. Kaapit pursuaa lankoja, kankaita, nappeja ja nippeleitä jokaiseen inspiraatioon. Käsitöiden lisäksi ja välillä yhtä aikaa niiden kanssa luen ja kuuntelen kirjoja. Olen nykyään kahden kaupungin asukas, minulla on koti sekä Helsingissä että Oulussa, matkustan ahkerasti niiden väliä. Junamatkustaminen on mielipuuhaani, vielä kun pääsisi taas junailemaan muuallakin kuin Suomessa!” V

Tutustu
Ääni-sarjaan:
edita.fi/aani

Ääni – uusi oppimateriaali lukion suomen kieleen ja kirjallisuuteen

- **Ääni on selkeä kokonaisuus:** Äänen digikirjat ja painetut oppikirjat kokoavat moduulin tekstit ja tehtävät kätevästi yhteen pakettiin.
- **Ääni tuo tavoitteet näkyviin:** Selkeät tavoitteet ja säännöllinen itsearviointi ohjaavat opiskelijaa ja seuraamaan oppimistaan.
- **Ääni keskittyy tekstien tulkintaan ja tuottamiseen:** Innostavat tekstit ja aineistot motivoivat kehittymään lukijana, kirjoittajana ja puhujana.
- **Runsaat tehtävät joustavat eri opiskelutapoihin:** Tehtävät on jaoteltu ajattelun taitojen mukaan, ja ne tarjoavat valinnanvaraa erilaisille opiskelijaryhmille.
- **Digikirjat sisältävät lisämateriaalia opiskelijalle ja opettajalle:** Digikirjojen S2-tehtäväpaketit, sanastot ja kertaustehtävät tukevat oppimista. Opettajan aineistot ja digikokeet tarjoavat välineitä uuden opetussuunnitelman mukaiseen arviointiin.

Ääni – taitoja toimia moniäänisessä maailmassa

Ilmestyminen:

- Ääni 1–4, 7 ja Kielenhuolto: ilmestynyt
- Ääni 5, 6 ja 8: kevät 2022
- Ääni 9–11: kevät 2023

Lisätiedot

opettajapalvelu@edita.fi
puh. 040 520 010
edita.fi/lops

VUODEN ÄIDINKIELEN OPETTAJA JAKSAA VÄÄNTÄÄ RAUTALANGASTA

Laura Teriö valittiin Jyväskylän etätalvipäivillä 22.1. Vuoden äidinkielen opettajaksi. Teriö työskentelee Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradiassa. Hänestä jokainen äidinkielen opettaja hyötyisi myös psykologian opinnoista.

Miksi sinusta tuli äidinkielen opettaja?

"Vahingossa ajautumalla. Väli vuoden keväällä serkkuni ehdotti, että tulisin Jyväskylän yliopistoon lukemaan jotakin, jotta voitaisiin bilettää! Tulin. Biletettiin, mutta puursin myös opinnot sitkeästi, vaikka ei aina kauheasti kiinnostanutkaan. Vasta opetusharjoitteluvuoden kenttäharjoittelussa tuli ajatus, että tämä voisi oikeasti olla ammattini."

Mitkä ovat vahvuutesi äidinkielen opettajana?

"Pidän itseäni erityisesti viestinnän opettajana. Olen energinen, utelias ja hallitsen opettamani asiat hyvin. Olen hyvin järjestelmällinen ja haluan saada kaikesta järkeviä kokonaisuuksia. Minulla on aika rouhea huumorintaju, mikä on etu amisopelle. Osaan kertoa asiat elävästi, mutta selkeästi ja yksinkertaisesti. Jaksan vääntää rautalangasta loputtomasti."

Opetat äidinkielen lisäksi myös psykologiaa. Miten aineet mielestäsi tukevat toisiaan?

"Kaikin tavoin, jopa niin, että ehdottaisin kaikille opettajille muutamia pakollisia psykologian kursseja. Asiat oppimisesta ja sen ongelmista, kognitioista, motivaatiosta, esiintymisjännityksestä ovat koko ajan taustalla opetuksessani."

Vuoden äidinkielen opettaja

- Valinta julkistetaan vuosittain ÄOL:n talvipäivillä, jotka järjestää jokin paikallisyhdistyksistä.
- Järjestävä paikallisyhdistys tekee ehdotuksen valittavasta opettajasta.

Milloin tunnet onnistumisen iloa?

"Kun opiskelija, joka ei mielestään ole koskaan osannut mitään, ihmettelee valmiiksi saatua tehtävänsä tai pitää puheen, vaikka ei ole ikinä ennen uskaltanut pitää. Kun opiskelijat sanovat, että oli kiva tunti tai hyvä tehtävä. Yksi myönteinen kommentti saa unohtamaan sata mölinää."

Miksi opetat juuri ammattikoulussa?

"Ensimmäinen työpaikkani valmistumisen jälkeen oli toisella asteella ammattikoulussa ja ammattikorkeakoulussa. Jäin sille tielle. Pidän tärkeänä käytännön kielitaitoa, jotta nuoret selviävät "aikuiselämästään". Tykkään selkeydestä ja käytännöllisyydestä. Luen paljon, mutta en halua tehdä analyysyjä, en pidä runoudesta, enkä vieläkään osaa lauseenjäsennystä. Lisäksi tunnen suurta hengenheimolaisuutta niihin nuoriin, joilla ei ole aina mennyt kovin hyvin, vaikka minulla onkin."

Mikä työssäsi puhututtaa juuri nyt koronan ja oppivelvollisuusiän noston lisäksi?

"Tämä on kolmas vuosi vuosityöajassa, joka on mielestäni täysin toimimaton systeemi opetustyöhön, joten siitä riittää puhuttavaa. Opiskelijoiden jatkuvasti laskeva taitotaso ja vastuutomuus mietityttävät myös."

Mitä teet vapaa-ajallasi?

"Kolme omaa teiniä ja kaksi kissaa vaativat huomiota. Liikunta vie ison osan ajasta, joogaan, tanssin, juoksen ja pelailen. Lukuisia ystäviäni yritän tavata säännöllisesti. Luen aina kun ehdin ja olen täysin koukussa äänikirjoihin." **V**

Näin Keski-Suomen äidinkielen opettajat kertovat vuoden äidinkielen opettajasta:

Lauran suurimpia vahvuuksia on aito vuorovaikutus ja kohtaaminen opiskelijoiden kanssa. Hän osaa innostaa ja motivoida opiskelijoita hankkimaan lisää osaamista. Hän näkee kaikessa enemmän mahdollisuuksia kuin uhkia: ”Eiköhän me tästäkin selvitä” on usein Lauran vastaus. Laura saa opiskelijoilta ja yhteistyökumppaneilta arvostavaa ja hyvää palautetta.

Lauralla on sopivan rento mutta jämäkkä ote opiskelijoihin. Hän on myös joustava: hän ei sulje opiskelijoilta ovia, vaan keksii vaihtoehtoisia tapoja suorittaa opintoja. Laura antaa tunnilta itsestään, omasta persoonastaan ja elämästään opiskelijoille kylliksi niin, että heidän välilleen syntyy luottamuksellinen ja avoin suhde. Hän tekee työtä aidosti koko persoonallaan ja laittaa itsensä likoon opiskelijoidensa kanssa.

Työkaverina Laura on korvaamaton. Lauran energisyys ja huumorintaju tarttuu väkisinkin ja pelastaa huonoimmankin päivän. Hän on aina valmis auttamaan, tukemaan ja tsemppaamaan oppilaiden lisäksi myös työkavereita. Hän pitää huolta yhteisöllisyydestä ja tuo iloa koko työyhteisölle.

Lauralle työ on tärkeää, mutta ei koko elämä. Laura on löytänyt hyvän tasapainon töiden ja vapaa-ajan välille. Hänellä on luova ja myönteinen ote työhön, jota hän tekee koko sydämeään.

VÄÄRÄ TIETO AHDISTAA JA HUOLETTAA

AVIn webinaarissa käsiteltiin dis- ja misinformaatiota sekä sitä, miten näitä voisi huomioida opetuksessa. Kriittisen lukemisen taitoja on tärkeää harjoitella. Moni suomalainen yliarvioi omat taitonsa.

Aluehallintoviraston 6.10.2021 järjestämässä webinaarissa *Disinformaatio kouluissa – Miten opettaa ilman että ruokkii?* yliopistonlehtori **Reijo Kupiainen** eritteli luennollaan väärän tiedon levittämisen sanastoa: harhaanjohtavan informaation kansainvälisen jaottelun mukaan *misinformaatiolla* tarkoitetaan tilannetta, jossa väärää tietoa jaetaan vahingossa; *disinformaatiolla* tilannetta, kun väärää tietoa jaetaan tarkoituksella ja *malinformaatiolla* tilannetta, jossa totuudenmukaista tietoa jaetaan luvatta, pahantahtoisesti ja tietoista haittaa tai vahinkoa aiheuttaen. Kupiaisen mukaan väärän tiedon levittäminen on nykyään niin yleistä, että opetuksessa tulisi tekstilajien opettamisen lisäksi huomioida disinformaation lajien opettaminen.

Kupiainen esitteli Plan Internationalin tekemää tutkimusta, jonka mukaan suurin osa suomalaisista on kohdannut mis- ja/tai disinformaatiota verkossa. Muun muassa koronapandemia, ilmastonmuutos ja tasa-arvoon liittyvät asiat ovat useimmin havaittuja väärän tiedon aiheita. Mis- ja disinformaatiosta ollaan hyvin huolissaan, ja netissä ne aiheuttavat suomalaisvastaajien mukaan myös stressiä, ahdistuneisuutta, surua ja masennusta.

Plan Internationalin, KAVIn ja Taloustutkimuksen tekemien suomalaisten mediataitoja kartoittavien tutkimusten ja kyselyn mukaan suomalaisten usko väärän tiedon tunnistamiseen verkossa on vahva. Suomessa media- ja digitaalista lukutaitoa opetetaan varhaiskasvatuksesta lähtien ja opettajille tehtyjen kyselyiden mukaan oppilaiden kanssa keskustellaan säännöllisesti esimerkiksi internetissä olevan tiedon luotettavuudesta. Lisäksi oppilaita opetetaan

ymmärtämään ja tulkitsemaan erilaisia sähköisiä mediasisältöjä.

Kuudesluokkalaisten, lukiolaisten ja ammattikoululaisien kriittisinä lukijoina

Critical-hankkeessa akatemiaturkija **Carita Kiili** ja tutkija **Elina Hämäläinen** tutkivat 10–17-vuotiaiden nuorten kriittistä (netti)lukemisen taitoa ja sitä tukevia tekijöitä. Kiili ja Hämäläinen ovat tehneet tutkimuksia ja opetuskokeiluja 6.-luokkalaisten oppilaiden sekä lukio- ja ammattikouluopiskelijoiden parissa. Tutkijoita kiinnostaa, millaiset kyseenalaistamisen taidot oppilailla on ja miten nämä taidot kehittyvät iän karttuessa. Hankkeen tavoitteena tulevaisuudessa on muun muassa sanoittaa, millaista kriittisen nettilukemisen osaamista tavoitellaan milläkin vuosiluokalla eri kouluasteilla.

Kiilin ja Hämäläisen tutkimuksissa nuorten tehtävinä oli lukea tekstit, tiivistää niiden keskeiset sisällöt ja arvioida kirjoittajien ja kirjoitettujen tekstien tietojen luotettavuutta, asiantuntijuutta ja vilpittömyyttä. Havaittiin, että 6.-luokka-

laisille äiti on vahva tiedollinen auktoriteetti, lukiolaiset osasivat eritellä lukemansa tiedon luotettavuutta hyvin, ja lukiolaisten medialukutaidot ovat paremmat kuin ammattikoulussa opiskelevien. Isoja osaamiseroja tutkittavien välillä on perustelemisen taidoissa kaikilla kouluasteilla.

Oppilaiden ja opiskelijoiden käsitykset omista kriittisen lukemisen ja arvioinnin taidoistaan ovat Kiilin ja Hämäläisen mukaan pääsääntöisesti paremmat kuin millaiset taidot todellisuudessa ovat: ne, jotka tarvitsisivat eniten harjoi-

**Ne, jotka
tarvitsisivat
eniten harjoitusta,
yliarvioivat
selkeimmin
omat taitonsa.**

tusta, yllärioiivat selkeimmin omat taitonsa. Keskimääräiseen kriittisen lukemisen ja arvioinnin taitotasoon jää toivomisen varaa kaikilla vuosisluokilla ja kaikissa koulumuodoissa.

Alakoulun puolella opetusta ja tukea tarvitaan erityisesti siinä, että luotettavat sivut erotetaan epäluotettavista. Lukiolaisten haasteita taas ovat tiedon syvälinen ymmärtäminen ja arviointi sekä eri lähteistä saatujen tietojen vertaileminen keskenään. 6.-luokkalaisten kriittisen nettilukutaidon opetus on Kiilin ja Hämäläisen mukaan hyvä aloittaa konkreettisesti esimerkiksi kirjoittajan ja julkaisijan tunnistamisesta. Lukiolaisia on tarpeen ohjata esimerkiksi nettitekstin tarkoituksen pohdintaan ja sen sisältämän tiedon vertaamiseen muihin lähteisiin.

Tietoon luotetaan, jos tiedottavaan tahoon luotetaan

Webinaarin loppuksi kouluttaja **Kai Halttunen** esitteli työkaluja ja menetelmiä disinformaation välttämiseen. Käsittelyssä oli myös tiedollinen auktoriteetti, joka on tärkeä tekijä tietoon luottamisessa: tietoon luotetaan, jos tahoon luotetaan. Tiedollista auktoriteettia voi olla yksittäisellä henkilöllä, tutkimuslaitoksella tai tietoa tarjoavalla muulla taholla. Tiedolliseksi auktoriteetiksi ei voi julistautua, vaan tämä asema ansaitaan. Tiedollista auktoriteettia myös rakennetaan ja voidaan koettaa rakentaa muun muassa tietynlaisella retoriikalla, tiettyjen tekstilajien kautta sekä pätevanoloisella lähdeluettelolla. Julkaisujen maailmantuntemus -käsitteellä Halttunen avasi, miten tietoa tuotetaan maailmassa ja ketkä tai mitkä tahot ovat tiedontuottamisprosesseissa mukana.

Myös Halttusen mukaan monilla on liiallinen käsitys omasta kriittisyydestä ja kriittisen medialukutaidon tilasta. Toimimme kaikki ainakin jossain määrin ennakkotietojemme ja uskomuksiemme varassa, mikä voi aiheuttaa ajatteluun muun muassa vahvistusharhaa ja ylivertaisuusvinoumaa. Esimerkiksi uskomuksia on vaikea muuttaa, ja vinoumia myös tarvitaan, jotta arjessa toimiminen sujuu ja on mahdollista selvittää

valtavien informaatio- ja tiedottajamäärien keskellä.

Kupiainen korostaa, että on tärkeää, että mediaa käytetään monipuolisesti ja tietoa arvioidaan kriittisesti. Keskeistä on metakognitiivisten taitojen eli ajattelun taitojen ja kriittisen ajattelun kehittäminen. Kiilin ja Hämäläisen mukaan tekstin luotettavuutta arvioitaessa kannattaa arvioida muun muassa kirjoittajan asiantuntemusta ja tarkoituspäätä, julkaisupaikkaa sekä evidenssin laatua. Kupiaisen esittelemän kompassimallin avulla tiedosta tarkistetaan viisi asiaa: sisältö, uutiskanava, kirjoittaja, lähteet ja kuvat; sen lisäksi kannattaa harkita ennen tiedon jakamista, koettaa tunnistaa omia vinoumia sekä liittyä myytinmurtajiin eli pitää itsensä ajan tasalla ja ilmoittaa valeuutisoinnista. **V**

Lisätietoa ja lähteitä:

Sutcliffe, Roger 2021: *Ajattelun perusaskleet. Käytännön opas metakognition opettamiseen*. Suom. Tuomas Tomperi.

Saarikivi, Katri 2021: *Aivomme tunnistavat huijauksen mutta emme aina tajua sitä*. YLE, yle.fi/uutiset/3-12105261 ja areena.yle.fi/audio/1-50922553

yle.fi/aihe/kategoria/oppiminen/valheenpaljastaja

plan.fi/tiedotteet/planin-suurtutkimusverkossa-leviavat-valheet-saavat-tytotpelkaamaan-turvallisuutensa-puolesta/

medialukutaitosuomessa.fi/category/ajankohtaista/

medialukutaitosuomessa.fi/miten-mediakasvatus-toteutuu-opetuksessanostoja-opekan-tuloksista/

faktabaari.fi/edu/miten-lyt-luotettavaa-tietoa-vinkkej-tiedonhakuun-etkoululaisille/

mediataitokoulu.fi/pelkaafeikkia_web.pdf
educritical.fi

LUKUTAITO ON YHTEINEN ASIA

TEKSTI
KATARIINA KNUUTINEN

Kansallisen lukutaitostrategian avajaisissa korostettiin lukutaidon laajuutta. Lukutaito on koko yhteiskunnan asia. Tilaisuudessa visioitiin ja pohdittiin keinoja lukemisen lisäämiseksi ja lukutaidon parantamiseksi.

Kansallisen lukutaitostrategian avajaistilaisuuteen tiistaina 16.11.2021 oli saatu mukaan paljon puhujia. Kaksituntisen iltapäivätilaisuuden aikana kuultiin niin lukemisen ja oppimisen tutkijoita, lukijoita, poliitikkoja kuin järjestötoimijoitakin. Tämä havainnollisti hyvin lukutaitostrategian keskeistä ajatusta: lukutaito ja sen kehittäminen ovat koko yhteiskunnan asia. Opetushallituksen pääjohtaja ja kansallisen lukutaitostrategian ohjausryhmän puheenjohtaja **Minna Kelhä** avasi tilaisuuden muistuttamalla, että nykyään tarvitaan huomattavasti monipuolisempaa lukutaitoa kuin vaikkapa 20 vuotta sitten ja että toimiva lukutaito on demokratian ja tasa-arvon perusta sekä mahdollistaa aktiivisen toimimisen yhteiskunnassa.

Visio: Suomi – maailman monilukutaitoisin maa 2030

Kansallisen lukutaitostrategian visiona on tähdätä siihen, että Suomi olisi maailman monilukutaitoisin maa. Jyväskylän yliopiston tutkija ja apulaisprofessori **Sari Sulkunen** avasi omassa puheenvuorossaan parisenkymmentä vuotta tutkimuskirjallisuudessa käytettyä monilukutaidon käsitettä ja korosti, että monilukutaidon kehittäminen on elinikäinen ja elinikäisen oppimisen prosessi. Sulkunen havainnollisti, miten lukeminen ja kirjoittaminen näkyvät LVI-asentajan työssä, jossa arkea ovat mm. puhelinkeskustelut, WhatsApp- ja sähköpostiviestit, pohjapiirustusten tutkiminen ja tulkinta sekä raporttien

On aiheellista pohtia, mikä on lukutaidottomuuden hinta yksilölle; entä kansantaloudelle?

laatiminen.

Vision mukaiseen Suomeen päästään strategian mukaan käytännön toimilla: lukemiseen kannustaminen, lukutaidon monipuolistaminen, ammattilaisten osaamisen kehittäminen mm. täydennyskoulutuksin, opetussuunnitelmien laatiminen ja noudattaminen, kirjastoyhteistyö sekä kodin, varhaiskasvatuksen ja koulun yhteistyö.

Lukemisen tutkimusta ja rahoitusta lukemisen kehittämiseen

Uusimpien PISA-tutkimusten mukaan 14 prosentilla peruskoulun päättävistä on heikko lukutaito ja noin kymmenellä prosentilla työikäisistä on työelämässä liian heikot lukemisen ja kirjoittamisen taidot. Arvioiden mukaan kuutisenkymmentä prosenttia 15-vuotiaista pojista lukee vain, jos on pakko. Lukemisen hyödyt kuitenkin tiedetään laajasti: lukeminen mm. lisää hyvinvointia, laskee verenpainetta, kehittää mielikuvitusta ja rakentaa empatiakykyä. Opetusministeri **Li Anderssonin** terveiset tilaisuuteen tuonut valtiosih-
teeri **Dan Koivulaakso** listasi lisäksi, millaisia työelämän vaatimukset nykyään ja tulevaisuudessa ovat: analyttinen päättelykyky, kriittinen

Mikko Aro, Katarina von Numers ja Eeva-Johanna Eloranta keskustelelevat lukutaidon merkityksestä opetusneuvos Pamela Granskogin johdolla.

ajattelu, yrittäjäyys, luova ideointi sekä tunne- ja kommunikointitaidot. Ne kaikki kytkeytyvät lukutaitoon.

Koivulaakso korosti, että lukutaito on kaiken oppimisen perusta. Puheenvuorossaan hän havainnollisti, miten Lukukeskuksen *Lue lapselle* -hankkeen kautta lukemista on vahvistettu varhaiskasvatuksessa ja totesi, että rahallisen panostamisen kautta on mm. mahdollistettu päiväkodeissa tiloja lukemiseen, vahvistettu lukemiseen liittyvää henkilöstöosaamista ja kehitetty yhteistyötä kotien ja kirjastojen kanssa.

Kansanedustaja **Eeva-Johanna Eloranta** peräänkuulutti tutkimukselta sen selvittämistä, missä määrin heikoissa lukijoissa on oppijoita, joilla on oppimisen haasteita. Muistutti, että vaikka opetussuunnitelmat ovat täynnä asiiasältöjä, tulisi opetuksessa painottaa lukemista, koska se on kaiken muun opiskelun edellytys.

Jyväskylän yliopiston professori **Mikko Aro** korosti, että opetuksessa tulisi entistä tarkemmin huomioida oppijoiden yksilölliset erot. Arvioiden mukaan noin joka viidennellä oppijalla on oppimiseen liittyviä haasteita, jotka vaikuttavat lukutaitoon ja sen kehittämiseen. Aron mukaan lukemisen haasteita kartoitetaan nykyään hyvin, mutta tuen vaikuttavuuden seurannassa ja arvioinnin työkaluissa olisi parannettavaa.

Huolipuhetta vai innostamista?

Tilaisuudessa lukutaitostrategian tavoitteita kommentoivat myös Suomen Kulttuurirahaston asiamies **Juhana Lassila** ja Lukukeskuksen toiminnanjohtaja **Ilmi Villacís**, jotka ovat mukana lukutaitostrategiatyössä. Lassila haastoi organisaatioita pohtimaan, millä tavalla ne voivat ottaa toimintansa suunnittelussa ja toteuttamisessa huomioon lukutaitostrategian tavoitteet. Lassila peräänkuulutti pitkäjänteisen, konkreettisille teoille rakentuvan työn merkitystä lukutaidon kehittämisessä.

Villacís korosti, että tieto lukemisen merkityksestä lisää lukemista, joten vaikka huolipuhetta lukemisesta haluttaisiin vältellä, on tärkeää pitää rehellistä keskustelua yllä ja aidosti havaita muutokset lukutaidossa. On aiheellista pohtia, mikä on lukutaidottomuuden hinta yksilölle; entä kansantaloudelle? Villacís nosti esille ensimmäisten ikävuosien lukemisen ja investoisi lukemiseen liittyvissä hankkeissa erityisesti neuvola- ja varhaiskasvatustoimintaan.

Lukemisen arkea ja luetuttamisen käytänteitä

Luetuttamista ei kannata Elorannan mukaan säilyttää ensi sijassa kodeille vaan paras keino lisä-

tä lukemista on panostaa siihen peruskoulussa, koska kouluilla on tähän paras osaaminen. Eloranta visioi, että kouluissa olisi enemmän yhteisöllisiä lukuhetkiä. Hänen mukaansa ne voivat olla lyhyitäkin tuokioita oppitunnilla. Eloranta panostaisi peruslukutaidon kehittämiseen strategian keskiössä olevan monilukutaidon kehittämisen painotuksesta huolimatta.

Perheiden erilaisuutta ja erilaisia lähtökoh-
tia tukea lukemista ja lukutaidon kehittymistä
pohti omassa puheenvuorossaan myös Lasten-
suojelelun keskusliiton toiminnanjohtaja **Ulla Siimes**. Siimes muistutti, että lukutaito on lapsen
oikeus, jonka toteutumisesta aikuiset vastaavat.
Siimeksen mukaan ei ole hedelmällistä väitel-
lä lukutaidosta vastaavasta tahosta, vaan luku-
taito pitää nähdä koko yhteiskunnan yhteisenä
tavoitteena ja vastuuna. *Lukeva kunta* -verkoston
lukuagentti **Sanna Paljakka** kertoi omassa pu-
heenvuorossaan *Lukeva kunta* -verkoston nimissä
toteutetuista lukemiseen liittyvistä tempauk-
sista, kampanjoista ja eri tahojen yhteistyöstä.

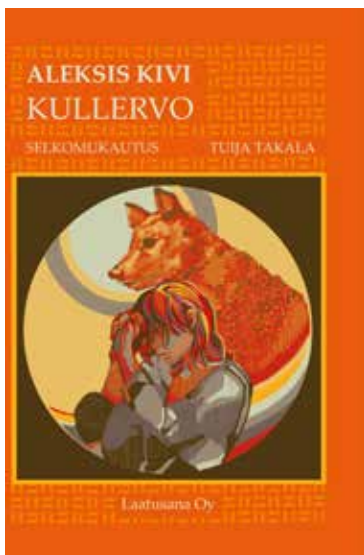
Lukemisyhteistyötä voi tehdä paitsi vanhempien
ja kirjaston myös esimerkiksi harrastusseurojen
kanssa.

Kirjoittaja ja nuori lukija **Otto Rantasen** mu-
kaan on tärkeää viedä kirjat ja lukeminen siellä,
missä nuoret ovat. Tämä voi tarkoittaa mm. kän-
nykkään ladattavia kirjasovelluksia. Rantanen
on huomannut omassa ystäväpiirissään, että po-
jat ja nuoret miehet saattavat havaita lukutaidon
merkityksen vasta esimerkiksi valmistautues-
saan ylioppilaskirjoituksiin tai korkeakoulujen
pääsykokeisiin. Rantasen mukaan ryhmäpai-
neella on valtava merkitys ja lukemiselle tekisi
hyvää, jos siitä tulisi muoti-ilmiö. Hän kertoi
ilouutisia, että *Lukufilis*-verkkolehdeillä on koko
ajan enemmän lukijoita.

Luokanopettaja ja isä **Matias Laivamaa** pu-
hui puolestaan kirjallisuudelle altistamisesta.
”Lukemaan oppii vain lukemalla”, hän kiteytti.
Lasten ja nuortenkirjallisuudelle annettua pals-
tatilaa lehdissä ja esilläoloa mediassa Laivamaa
piti liian vähäisenä. Laivamaa kehui kirjastojen
henkilökuntaa ja visioi päiväkotien ja kirjastojen
yhteistyöstä mm. iltasatuvinkkausten muodos-
sa. ”Ota niin paljon kuin jaksat kantaa” sen si-
jaan, että ”Ota vain yksi kirja”, hän kehotti van-
hempia ohjaamaan lapsiaan kirjastokäynneillä.

Tilaisuuden juonsivat Lukuliikkeen koordi-
naattori **Pia Lumme** ja opetusneuvos **Pamela
Granskog**. V

Avajaistilaisuus on katsottavissa
kirjastokaista.fi/live -sivustolla.
*lukuliike.fi/kansallinen-
lukutaitostrategia-2030*
#kansallinenlukutaitostrategia

Selko-Kullervo

Peruskouluun ja
toiselle asteelle

15 € (+lähetyskulut)

*Tehtäviä teoksen
käsittelyyn ÄOL:n
verkkosivujen
jäsenalueella*

Tilaukset:

www.aidinkielenopettajainliitto.fi

TATIN DUUNIKOUTSI-SOVELLUS ÄIDINKIELEN OPETUKSEN TUKENA

Talous ja nuoret TAT on kehittänyt Duunikoutsi-sovelluksen. Sen avulla voi harjoitella vuorovaikutustaitoja ja työnhakudokumentteja.

Talous ja nuoret TATin kehittämä *Duunikoutsi*-sovellus valmentaa nuoret työelämään ja työnhakuun. Sovellus tarjoaa opettajalle luovia tapoja edistää nuoren itsetuntemusta sekä tärkeiden tulevaisuustaitojen hallintaa. Äidinkielen opetuksen tukena sovellusta hyödynnetään muun muassa vuorovaikutustaitojen ja työnhakudokumenttien opettelussa. *Duunikoutsi* tekee tutuksi esimerkiksi työnhaun, ansioluettelon ja työhakemuksen kirjoittamisen. Myös työhaastatteluun valmistautumista ja työelämän pelisääntöjä opitaan sovelluksen avulla. Ennen kaikkea TATin *Duunikoutsi* auttaa nuorta tunnistamaan ja sanoittamaan osaamistaan tulevaa työelämää varten.

Duunikoutsi valmentaa työelämän vuorovaikutustaitoihin ja itsetuntemukseen

Äidinkielen opetus tähtää yhä enemmän moniluku-, viestintä- ja vuorovaikutustaitoihin, jotka luovat edellytykset osallisuudelle työelämässä. Tekstien valikoima äidinkielen opetuksessa on laajentunut opiskelu- ja työelämässä tarvittavien tekstien suuntaan.

Vuorovaikutustaitojen kehittäminen on tärkeä osa *Duunikoutsi*-sovellusta. Erityisesti työhaastattelu ja siihen valmistautuminen on monelle nuorelle koetinkivi ensimmäisten työpaikkojen hakuprosessissa. Omien vahvuuksien tunnistamisen lisäksi sovellus tarjoaa työkaluja oppia sanattoman viestinnän merkitystä ja jännityksen sietämistä työhaastattelussa.

Kirjoitusharjoitukset opettajan työn apuna

Duunikoutsi valmentaa nuorta myös työnhakudokumenttien kirjoittamisessa. Ansioluetteloja on totuttu kirjoittamaan kaavamaisesti tekstinkäsittelyohjelmilla, mutta nykyään CV-tyyppien kirjoitus on moninainen. Esimerkiksi visuaalinen

CV ja video-CV tarjoavat mahdollisuudet monipuolisempaan itseilmaisuun. *Duunikoutsin* CV-kone tarjoaa nuorelle valmiin osaamiseen perustuvan CV-pohjan, johon tekoäly tallentaa nuoren sovelluksessa antamia tietoja. Dokumentti viimeistellään *Duunikoutsin* tarjoamilla ohjeilla sekä äidinkielen opettajan tuella.

Itsetuntemus on yksi tärkeimmistä tulevaisuuden työelämätaidoista. Siihen liittyy omien vahvuuksien, osaamisen ja kiinnostuksen kohteiden tunnistaminen, sekä omien kehityskohdeiden kartoittaminen. TATin *Duunikoutsin* itsetuntemusosio valmentaa nuorta tunnistamaan omia vahvuuksia ja osaamista, ja ennen kaikkea sanoittamaan niitä. Kun nuori oppii tunnistamaan ja sanoittamaan omaa osaamistaan, maldtuu kynnyksensä kirjoittaa ensimmäisiä työhakemuksia ja lähteä etsimään kesätyöpaikkaa. **V**

VAIKUTTAVA VUOROVAIKUTUS!

TIISTAI 2.8.2022

8.30–9.30	Ilmoittautuminen, aamukahvi ja näyttelyyn tutustuminen
9.30–9.45	Foorumin avausanat
9.45–10.15	Ajankohtaista OPH ja ÄOL opetusneuvos Minna Harmanen , Opetushallitus puheenjohtaja Irene Bonsdorff , Äidinkielen opettajain liitto, Töölön yhteiskoulu
10.15–11.00	<i>Kriisiviestintä – vuorovaikutustaitojen tulikoe</i> viestintäjohtaja Aino Likitalo , Opetushallitus
11.00–11.15	Tauko ja näyttelyyn tutustuminen
11.15–12.00	<i>Puheviestintää, kriittistä dialogia ja vuorovaikutusta erilaisissa koulun viestintäympäristöissä</i> professori Sara Routarinne , Turun yliopisto
12.00–13.30	Lounas ja näyttelyyn tutustuminen
13.30–14.15	<i>Suomen kielet vuorovaikutuksessa</i> professori Tiina Onikki-Rantajääskö , Suomen kielen lautakunnan puheenjohtaja, Helsingin yliopisto
14.15–14.45	Iltapäiväkahvi ja näyttelyyn tutustuminen
14.45–16.15	Rinnakkaisohjelmat A) <i>Innosta ja opeta kirjoittamista mentoritekstien avulla</i> FT, kouluttaja ja tutkija Johanna Pentikäinen B) <i>Vuorovaikutustaitojen opettaminen lukiossa</i> yliopisto-opettaja Suvi-Tuuli Murumäki , Helsingin yliopisto äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori Juha-Matti Tammela , Maunulan yhteiskoulu C) <i>Ammatillisen äidinkielen arviointi</i> arviointiasiantuntija Tuija Artama , Vantaa lehtori Kaisa Jänis , Riveria, Joensuu
17.00	Iltatilaisuus

Osallistumismaksu

340 € + alv 24 % ilmoittauduttaessa 3.6.2022 mennessä ja tämän jälkeen

382 € + alv 24 % (2 päivää).

Yhden päivän osallistumismaksu on vastaavasti 222 € + alv 24 % / 252 € + alv 24 %.

Osallistumismaksu sisältää ohjelmaan merkityt tarjoilut ja iltatilaisuuden. Muista mahdollisista kustannuksista osallistujat vastaavat itse. Laskun lähetämme tilaisuuden jälkeen osallistujan ilmoittamaan laskutusosoitteeseen. Muutokset ohjelmaan ovat mahdollisia.

ÄIDINKIELEN JA KIRJALLISUUDEN OPETUKSEN FOORUMI 2.-3.8.2022

HELSINKI CONGRESS PAASITORNI

#ÄOF2022

KESKIVIIKKO 3.8.2022

9.00–9.30	Aamukahvi ja näyttelyyn tutustuminen
9.30–10.15	<i>Vuorovaikutus nettilukemisessa</i> akatemiaturkija Carita Kiili , Critical-hanke, Tampereen yliopisto
10.15–10.30	Tauko ja näyttelyyn tutustuminen
10.30–12.00	Rinnakkaisohjelma D) <i>Draaman avulla vuorovaikutustaitoja oppimaan</i> teatteri-ilmaisun ohjaaja Jenni Bergius teatteriohjaaja Maaretta Riionheimo E) <i>Matkalla Lukevaan kouluun</i> koordinaattori Belinda Karden , Lukuliike, Opetushallitus Lukeva koulu -ohjelmaan osallistuvia opettajia F) <i>Ylioppilaskoe siltana jatko-opintoihin</i> professori Minna-Riitta Luukka , Ylioppilastutkintolautakunta, Jyväskylän yliopisto G) <i>Pelillisyyden ammatillisen viestinnän opetuksessa</i> tutkija Riikka Aurava , Game Research Lab, Tampereen yliopisto suomen kielen ja viestinnän opettaja Laura Saarikoski suomen kielen ja viestinnän opettaja Hanna Paloneva , Stadin AO
12.00–13.00	Lounas ja näyttelyyn tutustuminen
13.00–14.00	<i>Lukutaitostrategia toteutetaan yhdessä</i> koordinaattori Pia Lumme , Lukuliike, Opetushallitus kasvatustieteen professori Marja-Kristiina Lerkkanen , Jyväskylän yliopisto kehittämispäällikkö Mervi Heikkilä , lasten ja nuorten kirjallisuuden kehittämiseen liittyvä valtakunnallinen erityistehtävä, Erte, Seinäjoen kirjasto
14.00–14.30	Iltapäiväkahvi ja näyttelyyn tutustuminen
14.30–15.30	Kirjailijakohtaaminen kirjailija Matias Riikonen ja kustannustoimittaja Jussi Tiihonen
15.30–	Foorumin yhteenveto Minna Harmanen ja Irene Bonsdorff

Muutokset ohjelmaan ovat mahdollisia.

Ilmoittautuminen 3.6.2022 mennessä: www.oph.fi/koulutus

SANAVALINNAT KERTOAVAT ARVOISTA

Sanavalinnat paljastavat usein tekstintuottajan arvomaailman. Tasa-arvoinen kielenkäyttö on kaikkien etu.

Loppuvuodesta 2021 kohua herätti Ylen keskusteluohjelma, jossa vanhempi valkoinen mies käytti ruskean nuoren naisen kanssa keskustellessaan kolmesti n-sanaa. Internetissä leimahti. Tapaus on hyvä esimerkki siitä, että sanojen merkitykset ja arvot ovat alati muutoksessa. Se sana, joka 1960-luvulla opittiin aapisesta, voi olla erittäin paheksuttu 2020-luvulla.

”Ei ole ihan sama, millaisia sanoja käyttää”, luennoi Ylen kielenhuoltaja, tekstivalmentaja **Riitta Hyvärinen**. Hyvärinen on aiemmin työskennellyt myös Kielitoimistossa. Hän luennoi tasa-arvoisesta kielenhuollosta – siis siitä, minkälaisia sanoja kannattaa käyttää, kun viittaa erilaisiin ihmisryhmiin ja määrittelee ihmisiä. Sanavalinnat paljastavat esimerkiksi puhujan asenteen ja arvot sekä vaikuttavat kuulijan mielikuvaan puhuttavasta aiheesta.

Sanojen merkitykset muuttuvat

Vaikka suomen kielessä on synonyymejä, harva synonyymi vastaa täysin toista sanaa kaikilla mittareilla. *Piski* on *koira*, mutta ovatko kaikki *koirat piskejä*? Maallikotkin huomaavat helposti sanojen tyyliarvon muutoksen. *Netti* oli ennen arkinen ilmaus, nyt se on jo yleiskieltä. Tunnelatautuneissa sanoissa suunta voi olla toinen: ennen oli *mielisairaala*, nyt korrekki termi on *psykiatrinen sairaala*. Ihmisryhmiä tarkoittavien sanojen merkitys muuttuu usein neutraalista negatiiviseksi: *vanhuksen* sijaan puhutaan esi-

merkiksi *senioreista*.

Jokaisen tekstien ja ihmisten kanssa työskentelevän kannattaa olla valmiina päivittämään omaa sanastoaan, sillä se, mitä on itse oppinut joskus koulussa, ei todennäköisesti enää päde. Maailma on muuttunut, tieto monista asioista on lisääntynyt ja sen myötä monet eri ihmisryhmiin viittaavat sanat, kuten alussa mainittu n-sana, ovat muuttuneet ”käyttökelvottomiksi” – paitsi jos tarkoituksena on loukata.

Etnisyydestä ja ihonväristä

Kun tuottaa tekstiä, Hyvärinen kehottaa miettimään, onko tekstissä esiintyvää ihmistä välttämätöntä määritellä ja jos on, miksi. Jokainen määrittely sulkee jonkun ulkopuolelle. Onko oleellista tietää, minkä värinen ihminen on tai mitä sukupuolta hän edustaa? Halutaanko korostaa normaaliutta tai toisen poikkeavuutta? Miten henkilö itse haluaa tulla määriteltyksi? Vaikka määrittelevä sana ei omaan korvaan kuulosta epäsovivalta, kannattaa miettiä, onko se kyseisen ryhmän edustajan mielestä sopiva sana.

Ihmisen etnisyydestä kertova sana kannattaa valita harkiten. Nykyisin *Kielitoimiston sanakirja* määrittelee sanat *mustalainen*, *lappalainen* ja *eskimo* halventaviksi ja suosittelee tilalle sanoja *romani*, *saamelainen* ja *inuiitti*. *Alkuasukkaat* on terminä vanhentunut, parempi on *alkuperäiskansa*. Englanniksi ei enää sanota *indian*, vaan mahdollisuuksien mukaan käytetään tarkempia ilmauksia, kuten *sioux* ja *navajo*. Hyvärinen myös kehottaa pohtimaan, kuinka monen sukupolven ajan ihminen on *maahanmuuttajataustainen*. Voisiko enemminkin kertoa tarkasti, että joku on esimerkiksi *turkkilaistaustainen*?

Ihonväristä ei ole yhtä sopivaa sanaa joka paikkaan. Sanojen miellelyhtymät muuttuvat

Monet sanat ovat muuttuneet ”käyttökelvottomiksi”.

Muistilista ihmisistä kirjoittaessa

- Onko hänet määriteltävä?
- Mitä sanaa hän käyttää itsestään?
- Voiko jostakin yhdistyksestä kysyä neuvoa?
- Mitä kielenhuoltaja sanoo?

KUVA
PIXABAY

nopeasti. Lisäksi sopivaan sanaan vaikuttavat tilanne, konteksti sekä kulttuuri. *Black* ei ole aina sama kuin musta. Suomeksi korrekteja sanoja ovat *tummaihoinen*, *mustaihoinen*, *musta*, *ei-valkoinen*, *afroamerikkalainen*, *afrosuomalainen* ja *x-taustainen*. Ihminen itse saattaa määritellä itsensä sanoilla *ruskea*, *poc* (*people of colour*) tai *rodullistettu*. Hyvärisen mukaan nämä eivät ole vielä Kielitoimiston suosittelemia, vaikka ne somekäytössä ovat yleisiä.

Uudempien termien käytössä kannattaa olla varovainen: kaikki *ei-valkoiset* eivät välttämättä halua tulla kutsutuiksi *ruskeiksi*. *Rodullistettu* on terminä uudehko ja sen merkitys voi olla monelle vielä epäselvä. Rodullistamiseen liittyy taustaoletus siitä, että ihmisen ulkonäön perusteella on tehty oletuksia hänen etnisestä taustastaan, minkä seurauksena häntä on kohdeltu valkoisten toimesta syrjivästi. *Rodullistettu* pitää siisällään siis syrjinnän elementin.

Kielenhuoltajat seuraavat sanojen käyttöä myös eri kielissä. Samaa tarkoittavat sanat kantavat eri merkityksiä eri kielissä: englanniksi ihmisistä voi käyttää luontevasti sanaa *race*, mutta suomeksi *rotu*-sanan sijaan parempi olisi käyttää sanaa *etnisyys*. Suoraan ei siis kannata suomen-taa. Kieliympäristön historia ja kulttuuri vaikuttavat siihen, mitkä sanat ovat käyttökelpoisia. Se, mikä toimii englannin kielessä, ei välttämättä toimi suomessa.

Sukupuolesta sukupuolitietoisesti

Myös sukupuolten moninaisuus kannattaa muistaa sanavalinnoissa. Moni uudehko termi voi olla suurelle yleisölle vieras. Esimerkkinä Hyvärinen kertoo, että Ylen aluetoimituksissa muutama vuosi sitten ihmeteltiin lyhennettä *CIS*. Se Setan *Sateenkaarisanaston* mukaan tarkoittaa, että henkilön sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu vastaavat hänelle syntymässä määriteltä.

Kouluissakin kannustetaan sukupuolitietoiseen viestintään. Tietoisten sanavalintojen kautta normit ja stereotyyptit tunnustetaan eikä niitä toisteta. Lisäksi siinä otetaan huomioon sukupuolten moninaisuus. *Kaikki sukupuolet* huomioi paremmin sen, että sukupuolia ajatellaan nykyään olevan useampia. Sukupuolitietoinen viestintä ei välttämättä ole sukupuolineutraalia: jos kerrotaan, se on tehty tietoisesti valinnan kautta. Vaikka ilmaus *-oletettu* on nyt pinnalla, se ei ole neutraali ilmaus vaan saattaa loukata.

Muutama vuosi sitten esimerkiksi *Aamulehti* päätti suosia sukupuolineutraaleja ammattinimikkeitä. Se on perustellut valintaansa sillä, ettei halua valehdella: naispuolinen putkiasentaja ei ole *putkimies*. Kielenhuollollisesti asialla on väliä, koska tutkimuksissa on paljastunut, että sukupuolen kertominen vaikuttaa asenteisiin. Jos ammattinimeke päättyy sanaan *-mies*, on havaittu, että tytöt ja naiset jättävät hakematta tällaisia töitä ja koulutusta.

Miten määritellä muita?

Kun viitataan ihmiseen, hankaluuksia voivat siis aiheuttaa seuraavien asioiden esilletuonti: etnisyys, ihonväri, sukupuoli ja identiteetti, seksuaalinen suuntautuminen, vammat ja sairaudet sekä ikä. Näitä pohtiessa on mietittävä, kuka saa määritellä ja keitä. Ennen se oli valkoinen länsimainen mies. Onko nykyään parempi, että ryhmä itse määrittelee itsensä vai annetaanko määritelmä ulkopuolelta? Kirjoittajan kannattaakin miettiä, milloin ja miksi määritelmä tarvitaan. **V**

Apuja sanavalintoihin

kielitoimistonsanakirja.fi

seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto

thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/

sukupuoli/tasa-arvosanasto

duunitori.fi/sukupuolineutraalit-

ammattinimikkeet

MITÄ SAAMELAISUUDESTA PITÄISI OPETTAA?

Tärkeintä on se, että saamelaisuutta ei häivytetä, eksotisoida tai esitetä pelkästään uhripositiossa, toteaa **Anna-Sofia Konttaniemi**.

Vuosina 2021–2023 toteutetaan Valtioneuvoston, Saamelaiskäräjien ja Kolttien kyläkokouksen yhteistyönä totuus- ja sovintokomissio, jonka tehtävänä on tunnistaa ja arvioida saamelaisten kokemaa syrjintää, oikeuksien loukkaamista ja valtion sulauttamispolitiikkaa sekä edistää saamelaisten ja Suomen valtion yhteyttä. Viime vuonna Kansallismuseo aloitti omalla tahollaan repatriaation eli noin 2000 saamelaisesineen palauttamisen kotiseudulleen Inariin Saamelaismuseumiin Siidaan. Palautuksella on huomattava symbolinen merkitys.

Kysymykset saamelaisten ja saamen kielten asemasta sekä Suomen saamelaisiin kohdistamasta kolonialismista ovat tällä hetkellä pinnalla. Kirjailija, muusikko ja saamelaisaktivisti **Niillas Holmbergin** esikoisteos *Halla Helle* sai viime vuonna ilmestyessään paljon huomiota. *Halla Hellen* toinen päähenkilö, eteläsuomalainen Samu, katsoo saamelaisuutta valtakulttuurin edustajan silmin ja antaa ikään kuin kasvot saamelaisuutta ihmettelevälle suomalaiselle.

Aikaansa seuraava äidinkielenopettaja saattaa olla tämän kaiken keskellä huuli pyörenä. Mitä suomen sukukielistä pitäisi opettaa ja millaisia stereotyyppiä ei saisi vahvistaa? Mitä aiheesta pitäisi tietää? Mikä vastuu meillä on siitä, millainen kuva saamelaisuudesta välitetään?

Oikea henkilö vastaamaan on **Anna-Sofia Konttaniemi**, rovaniemeläinen äidinkielenopettaja ja tutkija. Konttaniemi kiinnostui saamelaiskysymyksestä omien saamelaisjuuriensa ja pedagogisissa opinnoissa tehdyn tutkielman kautta. Kiinnostus johti Lapin yliopistossa tekeillä olevaan väitöstutkimukseen, jossa Konttaniemi tarkastelee saamelaisuuden representaatioita äidinkielen oppimateriaaleissa. Suurennusla-

Anna-Sofia vinkkaa: Opeta nämä asiat saamelaisuudesta

- Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa virallisesti tunnustettu alkuperäiskansa.
- Saamelaisia on Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän alueella 75 000 – 100 000. Suomessa asuu noin 10 000 saamelaista.
- Saamelaiskieliä on yhteensä 9, joista Suomessa puhutaan kolmea (pohjoissaame, inarinsaame, koltansaame). Kielet ovat sukulaiskieliä, mutta myös eroavat toisistaan: eri kielten puhujat eivät välttämättä ymmärrä toisiaan.
- Saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluu Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kunnat sekä Vuotso. Suurin osa saamelaisista asuu Saamelaisalueen ulkopuolella.
- Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa toimii Saamelaiskäräjät, saamelaisten itsehallintoelin.

Anna-Sofia Konttaniemi on paneutunut saamelaisaihepiiriin opettamiseen sekä opettajan että tutkijan positioissa.

sin alla ovat 9. luokan sekä lukion materiaalit 1980-luvulta nykypäivään.

Oppimateriaalien ohessa Konttaniemi tarkastelee myös sitä, millä tavoin vähemmistökielet ja saamelaisuus mainitaan perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmissa vuodesta 1985 alkaen. “Opetussuunnitelma on tavallaan politiikan väline. Se on oman aikansa ja yhteiskunnalliseen tilanteen heijastuma”, Konttaniemi toteaa.

Ei eksotisointia vaan faktoja

“Äidinkielenopetuksessa saamelaisuudesta ei tulisi puhua suhteettomasti eksotisoiden ja toiseutta ja erilaisuutta ylikorostaen”, Konttaniemi vastaa kysymykseen siitä, miten saamelaisuutta tulisi oppitunneilla käsitellä. “Oppikirjoissa oleva tieto on tuotettu ja esitetty suomalaisesta valtakulttuurin näkökulmasta käsin, eli kyseessä on eräänlainen valta-asetelma”, Konttaniemi jatkaa ja avaa asiaa kertomalla, että oppikirjoissa saamelaisuus on esitetty samojen teemojen kautta ja esitelty perinteisesti staattisena ja muuttumattomana – al-

kukantaisuus, perinteiset elinkeinot ja saamenpöytäkirjat loistavat kirjojen sivuilla, vaikka ympärillä oleva maailma modernisoituu. “Haluaisin, että saamelaisuuden erityisyys tunnustettaisiin, mutta se esitettäisiin myös elinvoimaisena eikä pelkästään uhanalaisuutta korostaen”, Konttaniemi toivoo. “Ennemmin faktat tiskiinkin.”

Kielisukulaisuus ja kirjallisuus on hyvä lähtökohta käsitellä saamelaisuutta.

Saamen kieliä ja muita kielivähemmistöjä käsitellään äidinkielessä 9. luokalla ja lukiossa. Lisäksi osansa tiedostuttamisen vastuusta kantaa myös historia ja yhteiskuntaoppi. Minkä oppiaineen vastuulla saamelaisuudesta ja saamen kielistä tiedostuttaminen oikeastaan siis on? Mikä on äidinkielenopettajan tehtävä? “Äidinkieli on luonteva vastuunkantaja, sillä kielisukulaisuus ja kirjallisuus on hyvä lähtökohta käsitellä saamelaisuutta”, toteaa Anna-Sofia Konttaniemi. Kielinäkökulma avaa aiheen käsittelyyn luonnostaan neutraalin tulo-

Stereotyyppien painolasti

Moni 1990-alun koululainen sai tv-viihteen kautta saamelaisuudesta harmillisen vääristyneen kuvan. Hymyhuulet- ja Puittipois-ohjelmat tekivät tuolloin saamelaisuudelle karhunpalveluksen karnevalisoimalla saamelaiset sketseissä, joissa saamelaiset esitettiin vähä-älyisinä ja likaisina juopottelijoina – nykynäkökulmasta siis suorastaan rasistisessa valossa.

Nämä sketsit nousevat yhä keskusteluun puhuttaessa saamelaisuuden representaatioista. Nykyiset yläkoulu- ja lukioikäiset nuoret eivät kuitenkaan enää tunne Hymyhuulet-aikoja eivätkä ole omaksuneet takavuosien tv-stereotyyppioita. Alueilla, joissa saamelaiskulttuuri ei kosketa oppilaan omaa maailmaa, kuvaa saamelaisuudesta rakennetaan usein puhtaalta pöydältä.

Anna-Sofia Konttaniemi vahvistaa ajatuksen: “Stereotyyppit ovat muuttuneet. Nykyajan saamelaisstereotyyppit eivät enää ole nunnuka-nunnukaa, vaan nykyajan vahingollinen stereotyyppi on pikemminkin se, että saamelaiset aina pahottavat mielensä kaikesta.” Konttaniemi kertoo myös, että saamelaiset kohtaavat somessa vihapuhetta. Äidinkielenopettajalle opetus lieenee tämä: jos oppilaalla ei ole stereotyyppisiä käsityksiä, niitä ei tarvitse erikseen purkaa eikä etenkään synnyttää.

Oppikirjat heijastavat aikaansa

Konttaniemi kertoo, että 1980-luvun ja vielä 1990-luvunkin äidinkielen oppikirjoissa saattoi olla sekaisin menneitä käsitteitä ja suoranaisia asiavirheitä. Saamelaisuuden käsittely oppikirjoissa on siis parantunut nykypäivään tultaessa: faktat ovat korjaantuneet, ja käsittelytapa on

muuttunut eksotisoivasta neutraalimmaksi.

Lukion uusi opetussuunnitelma on kuitenkin vähentänyt saamelaisuuden käsittelyn painoarvoa. Opetussuunnitelmia tarkasti lukenut Konttaniemi toteaa, että uusimmassa valtakunnallisessa LOPSissa vähemmistökieliä ei käytännössä mainita ollenkaan. Konttaniemi arvelee varovasti, että kun lukion sisältöihin ilmestyi paljon uutta ja entistä enemmän painoarvoa sai esimerkiksi vuorovaikutus, jostain muista sisällöistä piti karsia. Oppikirjojen tekijät ovat kuitenkin sisällyttäneet materiaaleihin edelleen saamelaisuuteen liittyviä sisältöjä, mutta käsittely on väistämättä entistä suppeampaa.

Saamelaisten asuntolahistoria ilmestyi oppikirjoihin mainintana vasta 2020-luvulla. Sotien jälkeen, vielä 1970-luvulla, saamelaislapset ohjattiin asuntoloihin, joissa veloitettiin puhumaan suomea ja opetettiin valtakulttuurin tavoille. Tämä johti usein oman äidinkielen ja kulttuurin menetykseen, valtakulttuuriin assimiloitumiseen ja ylisukupolvisiin traumoihin, joista puhutaan vasta nyt. “Oma äitinikin on asuntolasukupolvea, mutta opin tämän vasta aikuisena”, Konttaniemi kertoo ja vertaa asuntolahistoriasta puhumista siihen, miten talvi- ja jatkosodan traumoista alettiin puhua vasta parin sukupolven vaikenemisen kulttuurin jälkeen.

Konttaniemi toteaa myös, että staattisen peronhoitokuvaston sijaan nykyoppikirjoissa saamelaisuus kuvitetaan usein taitelijoiden, niin kuvataitelijoiden, kirjailijoiden kuin muusikoidenkin työn kautta. Modernin maailman ilmiöt koskevat myös saamelaisia. Siksi saamen kieliä voi esitellä vaikkapa räppäreiden kuten **Amocin** ja **Áilu Vallen** avulla. **V**

**Nykyajan
saamelaisstereotyyppit
eivät ole enää
nunnuka-nunnukaa.**

Luotettavan saamelaistiedon lähteitä:

- Tietoa saamelaisuudesta opetusta varten tarjoaa esimerkiksi Nuorten akatemian *Dihntosis*-hanke, jossa saamelaisnuoret toimivat asiantuntijoina.
- Luotettavaa tietoa saamelaisuudesta ja ajankohtaisesta keskustelusta löytyy *Fáktálávvu*-sivustolta, johon kirjoittavat saamelaistieteilijät, -taiteilijat ja -aktivistit. faktalavvu.net

LOPS
2021

Lukion Särmän uutuudet ovat täällä!

Uusi lukion Särmä-sarja (LOPS 2021) on täydentynyt alkuvuoden 2022 aikana upeilla uutuuksilla – Särmä 5, 6, 7 ja 8.

Olemme lähettäneet sinulle näytekappaleet uusista Särmän tehtäväkirjoista. Tutustu digiuutuuksiin Otavan Opepalvelussa (*Materiaalit > Tutustu materiaaleihin!*)

SÄRMÄN LOISTAVAT EDUT OPETTAJALLE 2022–2023

- Särmän digiopetusaineistot ja esitysmateriaalit
- Särmän digikokeet ja Abitti-kokeet
- Särmä Plussan moduulikohtaiset e- ja äänikirjat

TULE MUKAAN LUKION SÄRMÄN KOULUTUSWEBINAARIIN 9.3.2022!

Koulutuksessa kuulet lukion Särmän uutuuksista ja saat vinkkejä tuoteperheen eri osien monipuoliseen hyödyntämiseen. Ilmoittaudu mukaan: otava.fi/tilaisuudet

Otava
Oppimisen
palvelut

Lue lisää Särmästä:
otava.fi/lukionsarma

LUKIOLAISET JA KOHDENNENNETTU SOMEMAINONTA

Digimaailmassa nuoret kohtaavat valtavan määrän mainontaa. Lukiolaiset saivat pohtia, millaista mainontaa he kohtaavat. He osasivat kuvata mainonnan ilmiöitä melko tarkasti.

Äidinkielen opettajan mahdollisuudet pysyä ajan tasalla digitodellisuuden ilmiöistä olisivat vähäiset ilman Yle Oppimisen panostusta media- ja digitaitoja päivittäviin videoihin. Tuntikäytössä nämä 5–10 minuuttiset, uusiin digi-ilmiöihin pureutuvat videot ovat kuin pelastusrengas. Äidinkielen vanhan opetussuunnitelman (LOPS16) mukainen AI4 kurssi käsittelee kieltä ja vallankäyttöä, ylipäänsä kielellä vaikuttamista. (LOPS21:ssä AI5). Näytän kursilla yleensä joitakin Yle Oppimisen videoita ja satunnaisesti kirjoitamme ilmiöistä tuntipohdintoja.

Tämän tekstin aineistona on 45 tunnin lopulla kirjoitettua kirjoitelmaa seuraavalla tehtävänannolla: ”Kirjoita vapaamuotoinen teksti, jossa pohdit sinulle suunnattua some-mainontaa.” Aihetta ja esimerkiksi algoritmien toimintaa oli siis käsitelty jo aiemmin tunnilla. Opiskelijoilta on saatu suullinen lupaus tekstien nimettömään käyttöön.

Yleisellä tasolla algoritmien toiminta ymmärretään

Oppitunnin jälkeen kirjoitetuissa teksteissä ymmärretään keskeinen asia; eri tahot keräävät netin käytöstä tietoa ja käyttäjälle tarjotaan niitä tavaroita ja palveluja, joista hänen arvellaan olevan kiinnostunut.

Monimutkaiset algoritmit keräävät mainonnan kannalta oleellista tietoa ja profiloivat joka ikisen käyttäjän heidän käytöksen, intressien ja tottumusten perusteella. Some-sivut sitten ostavat näitä algoritmeja ja hyödyntävät niitä käyttäjän kohdalle relevanttien mainosten näyttämässä.

Nuorten omat kokemukset vahvistavat asiaa:

Saan somessa, etenkin instagramissa paljon erilaisia mainoksia päivittäin. Saan mainoksia esimer-

kiksi kahviin ja kauramaitoon liittyen varmasti osittain siksi, että juon paljon kahvia ja käytän nimenomaan kauramaitoa kahvissani. Saan myös paljon eri kuntosalien mainoksia. Käyn aktiivisesti salilla ja vaikka en sinänsä puhu siitä paljoa pystyy puhelimeni varmaan jäljittämään minun sijaintia ja huomaa, että olen kuntosalilla.

Välillä huomaan algoritmien tarjoavan minulle asioita, joista läheiseni ovat kiinnostuneita. Esimerkiksi pikkusiskoni lempi ohjelma on Masked singer Suomi ja minulle tarjottiin siihen liittyviä mainoksia. --- Kerran etsin uusia tennareita ja sen jälkeen minulle mainostettiin pelkästään uusia tennareita eikä se näyttänyt loppuvan.

Vaikutelma siitä, että älypuhelin kuuntelee, on vahva.

Monet nettisivut myös mainostavat asioista sen mukaan missä olen. Esimerkiksi on monia mainoksia, jotka etsivät olinpaikkani. Mainoksessa saattaa lukea vaikka näin: ”Uusi meikkituote saatavilla nyt Vantaalla”.

Personoitua mainontaa ei opiskelijoiden ollut vaikea huomata:

Esimerkiksi viime joulun aikaan koneellamme alkoi pyörimään mainoksia asioista, joita olin toivonut lahjaksi. Siitä näkyy hyvin, kuinka hakumme vaikuttavat mainontaan.

Huomaan algoritmien tarjoavan minulle mainoksia, jotka ovat ajankohtaisia elämässäni sillä hetkellä. Tällaisia mainoksia on tällä hetkellä esimerkiksi vanhojentanssimikko mainokset ja yo-kertauskurs- si mainokset.

Yhdessäkään 45 kirjoitelmasta ei kyseenalaistettu sitä faktaa, että nuorten nettisurffailuista ja tykkäämisistä kerätään tietoa, jonka perusteella heille suunnataan sisältöä tai tavaroiden markkinoitua. Teksteissä ymmärrettiin myös, mistä se johtuu:

KUVA
PIXABAY

Nykyään some on täynnä mainontaa, mainonnalla on monenlaisia eri tyyppejä, kuten videomainokset ja kuvamainokset. Mainonta on nykyään lähes välttämätöntä, sillä mainonnalla ylläpidetään sivustoja, sillä sivuston ylläpitäjät saavat tyypillisesti rahaa mainoksien näyttämisestä palvelussaan.

Toiminnan mittakaavasta ja siihen liittyvistä valtavista rahavirroista ei ollut yhtään mainintaa. Se saattoi johtua myös tehtävänannosta, joka kehotti pohtimaan itselle suunnattua mainontaa.

Kuuleeko puhelin keskustelija?

Opiskelijoiden keskuudessa melko yleinen mielipide on se, että älypuhelin pystyy myös kuuntelemaan keskustelija. Heillä on tähän paljon esimerkkejä ja myöskin selityksiä, mistä tämä johtuu:

Annamme lähestulkoon aina kaikki oikeudet sovellukselle ottaa seuranta välineet käyttöönsä. Tämä johtuu usein siitä, ettei jakseta lukea erikseen niitä tietoja, joissa kerrotaan, että sovellus pyytää lupaa mikrofonin tai selaushistorian seurantaan. (mikrofonin käytön) -- sen huomaa varsinkin siinä, kun on puhunut esimerkiksi lomalle lähtemisestä. Tämän jälkeen facebook, instagram, snapchat ja youtube on täynnä lomakohde mainoksia. Tämä kuitenkin selittyy sillä, että sovellukset ovat pyytäneet lupaa mikrofonin käyttöön sovellusta ladattaessa.

Kokemuksia kuuntelusta löytyy aika monista teksteistä:

Sen helposti unohtaa miten paljon meitä oikeasti seurataan, kun kotisohvalla vaan nettiä pläpäilee. Kuitenkin aina välillä tulee hetkiä, jolloin herää todellisuuteen. Hyvä esimerkki siitä on, kun on vaikka juuri puhunut siitä miten tekisi lohta mieli ja seuraavalla googletuksella törmää mainokseen, jossa lohta on alennuksessa

Miten voi olla mahdollista, tänään juuri puhuin ystäväieni kanssa uusien kenkien ostosta ja illalla netissä surffailllessa huomasin mainosten koostuvan kengistä ja uusista vaatteista. Tuntuu ihan siltä, että puhelin olisi ollut keskustelussa mukana.

Vaikutelma siitä, että älypuhelin kuuntelee, on vahva, ja saman on havainnut varmasti jokainen netinkäyttävä. Varsinaisesti opetusohjelmat ja kirjat sanovat, että kuuntelu on täysin mahdollista, mutta epätodennäköistä. Algoritmit tietävät meistä tarpeeksi ilmankin. Jos maraskuussa tarjotaan matkoja aurinkorannoille, niin saman ajankohtaisuuden ovat huomanneet myös ei-personoidut bussipysäkkien mainokset. Ihminen yleensä kiinnittää enemmän huomiota sisältöihin, joita hän on muutenkin pohtinut tai joista hän on jutellut kaverien kanssa. No, mene ja tiedä...

Jotkut opiskelijat yrittävät välttyä mainonnalta

Osa opiskelijoista pyrkii välttämään mainontaa ja muuttamaan puhelimensa asetuksia monella tapaa:

Minä käytän netissä yleensä adblockia eli mainosten esto ohjelmaa, joka estää sivustoja näyttämästä mainoksia ja jollain tavalla estää sivustoja seuraamasta sitä mitä minä teen netissä. Latasin tällaisen ohjelmiston, koska en jaksanut nähdä samoja mainoksia koko ajan ja koska mainokset yleensä vain tulivat tielle, kun yritin tehdä jotain netissä.

Minulle suunnattua mainontaa somessa esiintyy nyt vähemmän kuin koskaan, sillä olen poistanut suurimman osan aiemmin omistamistani applikaatioista. Mainontaa ja minulle suunnattuja suosituksia esiintyy kuitenkin vääjäämättä ja näen niitä miltei jatkuvasti.

Joissakin median ja äidinkielenkin oppikirjoissa neuvotaan, miten tehdä omista tiedoista Google-haku. Sekin on ihan hyvä tuntitehtävä ja herättää keskustelua:

Kävin juuri tutkimassa Googlen säilyttämiä tietoja minusta ja pidin niitä ainoastaan osittain paikkaansa pitävinä. Suuri osa siellä oli juuri hakutulosten perusteella hankittua, mutta osa oli aivan jostain muualta ja puutaheinää. En ole nimittäin koskaan hakenut mihinkään vanhemmuuteen liittyvää asiaa ja Google olettaa minun olevan isä, vaikka niiden tiedon perusteella olen vain 18-vuotias.

Googlestä pääset katsomaan sinusta luotuja tietoja hakujen perusteella. Se kertoi minun olevan 18-24 vuotias, pidän moottoripyöristä, autoista, kissoista ja paljon muuta. Viime Viikon aikana olen etsinyt paljon netistä uusia laskettelusuksia ja varusteita. Google on selvästi älyynyt tämän ja nyt kaikki mainokseni liittyvät enemmän tai vähemmän lasketteleluun

Yleisen mielipiteen näiden 45 opiskelijan tekstistä voisi tiivistää näin: Algoritmit ja kohdemainonta ovat pääpiirteittäin okei ja mukavaa, sekä aikaasäästävää. Mutta toisaalta tämä tietojen kerääminen on "ärsyttävää", "loukkaa yksityisyyttä" sekä on jopa "ahdistavaa" ja "pelottavaa". Eikä se aina ota loppuakseen...

Algoritmit eivät -- osaa eritellä haun kontekstia. Se luulee, että olen kiinnostunut barbeista, kun etsin sopivaa syntymäpäivälahjaa serkulle. Kun myin moponi, aloin saamaan paljon mainoksia mopojen osista, ajokouluista ja kaikenlaisista moottorikäyttöisistä kulkuneuvoista.'

Luettuaan tuntitehtävät tämä opettaja oli lopulta aika tyytyväinen lopputulokseen. ✓

Kirjoittamisen runsas
materiaalipankki
KIRJOITTAMISEN TYÖPAJA
perusopetukseen 5.–9. luokille

Hinta 60 € (+lähetykskulut)
Koulukohtainen monistusoikeus
Saatavana myös pdf:nä

Laatusana Oy

Tilaukset:
www.aidinkielenopettajainliitto.fi

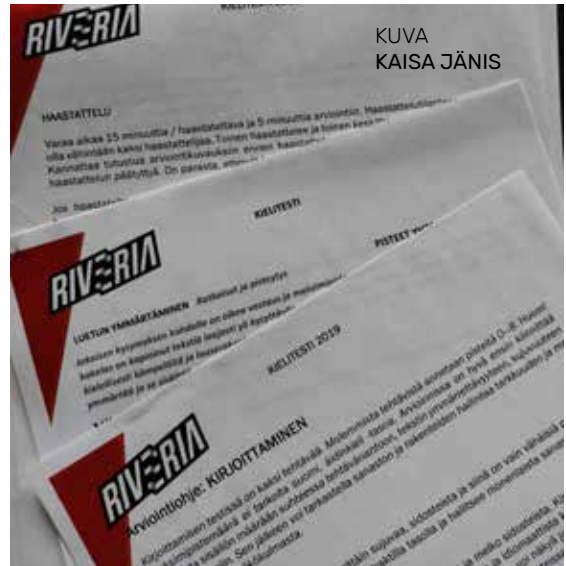
RIVERIASSA KIELITESTAUKSESTA HUOLEHTII KIELITESTIRYHMÄ

Ammatillisella toisella asteella jokainen koulutuksenjärjestäjä päättää, millä tavalla hakijoiden kielitaito testataan. Valtakunnallisen kielikokeen tilalle on tullut erilaisia järjestelyjä.

Ammatillisella toisella asteella valtakunnallisesta kielikokeesta luovuttiin reformin yhteydessä 2018. Jokainen koulutuksen järjestäjä arvioi nykyisin tutkintokohtaisesti, mikä kielitaitotaso tarjoaa riittävät kielelliset edellytykset opintojen suorittamiseksi. Koulutuksen järjestäjä myös päättää, millä tavalla hakijoiden kielitaito testataan. Vaikka valtakunnallisen kielitaitovaatimuksen poistolla oli tarkoitus helpottaa maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden pääsyä koulutukseen, monet ammatilliset oppilaitokset ovat jatkaneet sekä kielitaitovaatimusten asettamista että kielitestiä järjestämistä. Joka tapauksessa opiskelijoiden, joiden äidinkieli on muu kuin suomi, määrä on kasvanut merkittävästi esimerkiksi Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymässä Riveriassa.

Riveriassa kielitestiä laatimisesta ja organisoimisesta vastaa nelihenkinen työryhmä, kaikki äidinkielen/suomen opettajia: **Sari Härkönen, Liisa Törrönen, Kaisa Jänis ja Jaana Timonen.** Riverian hakuneuvonta vastaa testiin kutsumisesta. Testauksessa on monen muun koulutuksen järjestäjän tapaan käytössä monipuolinen testi, joka sisältää luetun ymmärtämisen, kirjoittamisen ja haastattelun. Kielitestiryhmä on vuosien varrella laatinut ja hionut useita testipaketteja arviointiohjeineen. Kielitestejä järjestetään noin joka toinen kuukausi. Tarvittaessa lisähaastattelijoiksi ja -arvioijiksi kutsutaan ensisijaisesti muita äidinkielen/suomen opettajia. Riveriassa vaadittavat kielitaitotasot vaihtelevat aloittain pääosin B1.1:stä C1.1:een. Korkein kielitaitovaatimus on turvallisuusalan perustutkinossa.

Kielitesti on todettu toimivaksi. Kun testamista ei ole välillä pystytty koronan vuoksi järjestämään entisellä järjestelmällisellä mallilla, aloilta on tullut viestiä opiskelijoista, joiden kielitaito ei riitä opiskeluun. Esimerkiksi pelkkä WhatsApp-videopuheluna hoidettu haastattelu ei ole aina luotettava kielitaidon mittari. Jos hakija on suorittanut suomalaisen peruskoulun,

KUVA
KAISA JÄNIS

Kielitesteissä tarvitaan myös pelkästään testaajille tarkoitettuja materiaaleja.

testiin ei tarvitse tulla: joskus myös tällaisten opiskelijoiden kielitaidon taso on todettu puutteelliseksi. Vakiintuneen kielitestikonseptin kiistaton etu on ollut myös työvaiheiden tehostuminen. Esimerkiksi testitilaisuuden opasteet ja ohjeet löytyvät kootusti sähköisestä kansiosista, ja jopa papereiden niputukseen tarkistusvaiheessa on muotoutunut oma ”koreografiansa”.

Kielitestiin tulevien hakijoiden taso luonnollisesti vaihtelee paljon. Osa on asunut Pohjois-Karjalassa jo pitkäänkin, osa tulee kielitestiin tuhansien kilometrien päästä. Osa puhuu ja kirjoittaa suomea sujuvasti, osa pystyy tuottamaan vain muutaman yksinkertaisen ilmaisun suomeksi. Ellei hakija saa kielitestistä riittävän hyvää tulosta voidakseen päästä perustutkinto-opiskelijaksi, hänelle kerrotaan suomen kielen opiskelumahdollisuuksista esimerkiksi kansalaisopistossa. Moni palaakin kielitestiin uudelleen vaikkapa vuoden kuluttua. **V**

LUKIOSSA ÄI VAI S2?

Kannattaako S2-taustaisen lukiolaisen opiskella suomen kieli ja kirjallisuus (Äi) vai suomi toisena kielenä ja kirjallisuus (S2) -oppimäärä? Kenelle lukion S2 on tarkoitettu?

1. Lukiopaikka on vastaanotettu – millä perusteella oppimäärä valitaan?

S2-oppimäärä on tarkoitettu opiskelijalle, jonka äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame.

LOPS:n mukaan oppimäärä on tarkoituksenmukainen, mikäli opiskelijan suomen kielen peruskielitaidossa on puutteita jollakin kielitaidon osa-alueella, jolloin hänen suomen kielen taitonsa ei ole riittävä Äi-oppimäärän opiskeluun. Opetushallituksen mukaan näiden opiskelijoiden voi ajatella hyötyvän S2-oppimäärän opetuksesta.

Lukioittain vaihtelee, miten opiskelijoita ohjataan S2-opintoihin. Osassa lukioista opiskelija ilmoittaa, minkä oppimäärän aikoo opiskella. Osassa S2 valitaan suoraan niille, jotka ovat peruskoulussa opiskelleet S2-oppimäärän. Uudet opiskelijat saavat tietoa äidinkielen oppimäärästä opo-tunneilla sekä usein myös ensimmäisillä Äi- ja S2-opintojaksoilla. Oppimäärästä kannattaa kertoa joko kurssien alussa tai erillisessä tiedotustilaisuudessa kaikille opiskelijoille, jolloin yksittäinen opiskelija ei koe, että oppimäärästä keskustellaan esimerkiksi etnisen taustan takia. Näin tieto myös tavoittaa kaikki mahdollisesti S2-oppimäärästä hyötyvät opiskelijat.

Lukiolainen saa valita eri oppimäärän kuin peruskoulussa. Vaikka hänellä olisi aiemmin ollut S2-oppimäärä, hän voi lukiossa opiskella Äi-oppimäärän. Tavallisempaa on kuitenkin se, että Äi-oppimäärästä vaihdetaan S2-oppimäärään. Suomen kielen opettajat tekevät opiskelijan kielitaitoon perustuvan arvion siitä, onko opiskelija oikeutettu S2-oppimäärään.

Monet opettajat ja rehtorit ovat kyselleet kielitaitotestien perään. Käytännössä lukio-opinnoissa tarvittavaa kielitaitoa on kuitenkin yksinkertaisinta arvioida opiskelijan kirjoittaman tekstin avulla. Toki kielitaidon eri osa-alueita kuten rakenteiden hallintaa, kuullun ja luetun

ymmärtämistä, puhumista ja kirjoittamista tarkoittava testi antaa opiskelijalle itselleen tietoa siitä, mitä osa-alueita pitää erityisesti kehittää ja millä kielitaito on jo vahva. Valmiita kielitaitotestejä erityisesti lukio-opetukseen ei kuitenkaan ole saatavilla.

2. Opinnot on jo aloitettu – voiko oppimäärää vielä vaihtaa?

S2-ylippiilaskokeen osallistumisoikeus muuttui vuonna 2019 voimaan tulleen lukiolain myötä. Ylioppilastutkintolautakunnan pääsihteeri Tiina Tähkä kertoo, että uudistuksen tavoitteena oli suitsia epätarkoituksenmukaista oppimäärän valintaa.

Osallistumisoikeus S2-ylippiilaskokeeseen on uudistuksen myötä opiskelijoilla, joiden äidinkieli on väestörekisterin mukaan muu kuin suomi, ruotsi tai saame ja jotka ovat opiskelleet S2-oppimäärän mukaiset opinnot. Jos nämä kaksi ehtoa eivät täyty, voi S2-yo-kokeen suoritusoikeutta anoa YTL:ltä erillisellä hakemuksella.

YTL:ssä uudistusta pidetään onnistuneena. ”Uudet säännökset ovat selkeät ja hyvät”, Tähkä toteaa. Hän jatkaa, että lukioilla on oikeus tehdä tilanteen mukaan muutoksia opiskelijan oppimäärään ja myös Äi-opintojaksoja voidaan hyväksilukea S2-opintojaksoiksi. Tämän ei kuitenkaan tule Tähkän mukaan olla automaattista, vaan hyväksilukeminen täytyy tehdä vastuullisesti. S2-oppimäärään ei pidä ohjata opiskelijoita turhaan.

Opiskelijan vaihtaessa oppimäärää Äi-opintojaksot voidaan muuttaa suoraan S2-opintojaksoiksi. Myös S2-opintojaksot voidaan täydentää Äi-opintojaksoiksi. Korvaavina tehtävinä voi vaatia esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidon tehtäviä sekä mahdollisesti ylimääräistä kirja-tehtävää, jos Äi-opintojaksolla on enemmän luettavaa kuin S2-opintojaksolla. Käytännössä äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilaskokeeseen

**Lukiolainen
saa valita eri
oppimäärän kuin
peruskoulussa.**

valmistautuminen edellyttää saman oppimäärän opintojaksojen suorittamista, jotta opiskelija saa tarpeeksi harjoitusta koetta varten, joten aina-kaan kovin montaa S2-opintojaksoa ei ole tar-koituksenmukaista muuttaa ÄI-opintojaksoiksi korvaavien tehtävien avulla.

3. Edessä ylioppilaskirjoitukset – milloin oppimäärä pitää viimeistään valita, ja miten päätös vaikuttaa korkeakouluun hakiessa?

Ylioppilaskirjoitukset vaikuttavat oppimäärän valintaan monella tavalla. Joskus opiskelija voisi hyötyä ÄI-opintojaksoilla opiskelusta, mutta oppimäärän valinnassa painaa yo-kokeen arvosana. Toisaalta lukiossa on varmistettava, että kaikilla S2-oppimäärää opiskelevilla on oikeus kirjoittaa S2-yo-koe eli väestörekisteriin merkitty jokin muu äidinkieli kuin suomi, ruotsi tai saame. “Lukion rehtori vastaa siitä, että ilmoittautuminen yo-kokeeseen on tehty oikein”, **Tiina Tähhä** korostaa.

Onko S2 aina opiskelijan etu? Ongelmana alisuoriutuminen ja arvosanashoppailu

Katri Kuukka pohti S2-arvioinnin kysymyksiä yhdessä yliopistonopettaja **Nina Reimanin** kanssa. Reiman toimii YTL:n suomi toisena kielinä ja kirjallisuus -jaoksen varapuheenjohtajana ja on ollut laatimassa sekä lukion S2-opetus-suunnitelman perusteita että nyt perusopetuksen 9. luokan päättöarvioinnin ja 6. luokan lukuvuosi-arvioinnin kriteereitä. Heidän mukaansa oppimäärän valinta tulee tehdä ennen kaikkea opiskelijan taustan ja tarpeiden perusteella. “Ei siis automaationa S2-oppimäärää opiskelijalle, jonka äidinkieli ei ole suomi.” Jos opiskelija on esimerkiksi käynyt koko koulupolkunsa suomeksi suomalaisessa koulujärjestelmässä, voisi ajatella, että kielitaidon näkökulmasta ÄI-oppimäärä olisi perusteltu, Kuukka ja Reiman toteavat.

Myös kielitaidon kehitys täytyy huomioida. Kuukan ja Reimanin mukaan ei ole tarkoituksenmukaista ajatella, että “kerran S2-oppimäärä, aina S2-oppimäärä”. Oppimäärän valinnassa pitää olla joustavuutta siten, että tilanteen mukaan voidaan myös uudelleen arvioida opiskelijalle sopivinta oppimäärää. “Mitään kategorista vastausta ei ylipäänsä voi antaa, koska taustat ja kielitaidon kehitys ovat aina yksilöllisiä. Samoin opiskelijan saama tuki ja opetusjärjestelyt aiemmillä kouluasteilla voivat vaikuttaa.”

Kuukan ja Reimanin mukaan lukion S2-oppimäärällä tavoitellaan korkeakoulukelpoisuuteen ja -opintoihin riittävää kielitaitoa. “Lukioon riittävään kielitaitoon on mahdoton antaa yhtä vastausta, lukiot tekevät tässä osin omia ratkaisujaan.” Perusopetuksen päättöarvioinnin uudet kriteerit auttavat konkretisoimaan eri arvosanojen osaamista ja sen suhdetta lukio-opinnoissa pärjäämiseen. Kuukka myös peräänkuuluttaa kielitietoista pedagogiikkaa, jonka rooli korostuu lukio-opinnoissa. “Kaikissa oppiaineissa tuetaan myös opiskelu- ja tiedonalakohtaisen kielitaidon kehittymistä.”

Opetushallituksesta myönnetään, että OPS:n kohta kielitaidossa on puutteita jollain kielitaidon osa-alueella on tulkinallisesti haastava. Kuukka ja Reiman pitävät lukio-opintojen kannalta erityisen kriittisinä monilukutaitoa, erityisesti tekstien tulkinnan ja tuottamisen tavoitealueita. “Luetun ymmärtäminen ja kirjoittaminen sekä käsitteellinen kielitaito tarvitsevat usein erityistä huomiota ja vahvistamista.” Kohdalla jollakin kielitaidon osa-alueella viitataan Kuukan mukaan perinteiseen jaotte-luun produktiivisiin ja reseptiivisiin taitoihin eli kirjalliseen ja suulliseen tuottamiseen sekä luetun ja kuullun ymmärtämiseen. “Muotoilua varmaan mietitään taas seuraavassa OPS-prosessissa.”

Joskus oppimäärän valinta voi aiheena olla herkkä opiskelijalle tai huoltajille. Osa voi karttaa S2-oppimäärää lukion alussa, koska on peruskoulussa pärjännyt ÄI-oppimäärän tunneilla hyvin, vaikka kielitaidossa onkin selkeitä puutteita. Toisaalta oppimäärän valinta pitää tehdä niin läpinäkyväksi, ettei kukaan koe tullessa lykätynsä S2-oppimäärään kulttuuritaustan, nimen tai ulkonäön perusteella – tai edes aiemman kielitaidon, jos kielitaito on sittemmin kehittynyt. Lukioden linjauksia oppimäärän valinnan ohjaamisessa olisikin hyvä kartoittaa ja myös tarjota konkreettisia ohjeita ohjaamisen tueksi. Nyt esimerkiksi S2-opinnoista hyvillä arvosanoilla suoriutuvat opiskelijat saattavat lukiosta riippuen saada aivan erilaista ohjausta oppimäärän valintaan.

Äärimmäisissä tapauksissa S2 mahdollistaa alisuoriutumisen. Opiskelijan luku- ja kirjoitustaito ei ole perusopetuksen aikana kehittynyt kuten pitäisi, ja sama ongelma jatkuu luki-ossa. Heikot perustaidot ja vähäinen työmäärä eivät välttämättä näy S2-arvosanoissa yhtä hälyttävästi kuin ÄI-oppimäärän puolella. Tällöin S2 ei palvele opiskelijan etua. Ei ole myöskään yhteisen edun mukaista, että S2-oppimäärä valitaan, jotta opinnoista suoriuduttaisi pienem-mällä työmäärällä.

S2-OPETUS

Etelä-Tapiolan lukion toisen vuosikurssin S2-opiskelijat ovat valinneet S2-oppimäärän eri vaiheissa ensimmäistä lukivuotta. Peruskoulun englanniksi suorittanut **Yufei Meng** (vas.) aloitti lukiossa äidinkielen oppimäärän opiskelun, mutta päätyi kahden kurssin jälkeen vaihtamaan S2-oppimäärään. **Yankuan Zhang** on opiskellut S2-kursseilla lukion alusta asti. **Kevin Ni** halusi suorittaa ensimmäisen kurssin sekä äidinkielen että S2-oppimäärän mukaan. Kaikkien kolmen äidinkieli on mandariinikiina.

KUVA
SALLA SEURI

Miltä näyttää lukion S2-opetuksen tulevaisuus?

S2-ylioppilaskokeen kirjoittajien määrä lisääntyy hurjasti. **Leena Nissilän** mukaan tämän kevään kokeeseen on ilmoittautunut ennätysmäärä, noin 1660 kokeilasta, kun vastaava luku vuosi sitten oli yli sata vähemmän. Kymmenen vuotta sitten kokeilaita oli jopa reilusti yli tuhat vähemmän.

Nissilä kertoo, että S2-ylioppilaskoetta kehitetään koko ajan. Ylioppilastutkinnon sähköistämisen yhteydessä tehtiin isompi kokeen rakenteen muutos, kun kokeeseen lisättiin kuuntelemisen osio, joka sisältää sekä audio- että videotehtäviä. Samassa yhteydessä poistettiin erillinen sanasto- ja rakennetehtävä. Syksyn 2021 kokeesta lähtien tuli voimaan uusi määräys, joka muutti kokeen pisteitystä. “Seuraavat S2-ylioppilaskokeen kehittämisaskeleet liittyvät lukion uusien OPS:n käyttöönottoon ylioppilastutkinnossa. Tämä kehittäminen ja siihen liittyvä pohdinta on parhaillaan käynnissä.”

Katri Kuukan ja Nina Reimanin mukaan lukion S2-oppimäärän muutoksia on vaikea ennakoida, sillä kehittäminen kulkee rinnakkain ÄI-oppimäärän kehityksen kanssa. “Varmaa on kuitenkin se, että S2-oppimäärän tarkoitus on jatkossakin antaa valmiudet pärjätä korkeakouluopinnoissa tukemalla sekä opiskelijan kielitaidon kehitystä että oppimääräspesifien tavoitteiden saavuttamista.”

Jos kokelas osallistuu äidinkielen yo-kokeeseen, mutta ei saa kokeesta hyväksytyä suoritusta, hänellä on oikeus uusaa koe S2-kokeena, jos muut S2-kokeen suorittamiseen oikeuttavat kriteerit täyttyvät. Uuden tutkinnon suorittaja (tutkinto aloitettu keväällä 2022 tai myöhemmin) voi suorittaa toisen oppimäärän kokeen vaikka olisi saanut hyväksytyt arvosanan ensimmäisestä kokeesta.

Oppimäärän valinnassa voi mietittyä myös se, miten S2-ylioppilaskokeen suorittaminen vaikuttaa jatko-opintoihin hakiessa. Korkeakoulut määrittelevät hakukriteerinsä itse. Tällä hetkellä tilanne on kuitenkin S2-kokelaan kannalta suotuisa. YTL:n suomi/ruotsi toisena kielinä ja kirjallisuus -jaoksen puheenjohtaja Leena Nissilän mukaan tuorein päätös asiasta rinnastaa S2-ylioppilaskokeen äidinkielen kokeeseen korkeakouluhakuihin liittyvissä ylioppilaskoearvosanojen tuottamisissa pisteissä.

Opetusneuvos **Katri Kuukka** Opetushallituksesta vahvistaa, että S2-opiskelijat voivat luottaa siihen, että S2-oppimäärä ja S2-ylioppilaskoe vastaavat jatko-opintoihin haettaessa ÄI-oppimäärän opintoja. “Meillä oli juuri Valintaperuste-suosituksen kielitaitovaatimus -yhteistyöryhmän kokous, jossa käsiteltiin suositusta, jota korkeasteen oppilaitokset käyttäisivät. Sen mukaan suomen kielen taito tulisi osoitettua, jos opiskelijalla on perusopetuslain tai lukiolain mukaisista tai vastaavista opinnoista saadussa päättötodistuksessa hyväksytty arvosana äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineen S2- tai ÄI-oppimäärästä tai vähintään arvosana A äidinkielen ylioppilaskokeesta tai S2-ylioppilaskokeesta.” **V**

LIISA TAINIO, MARIA AHLHOLM, SATU GRÜNTAL, SIRKE HAPPONEN, RIIHTA JUVOENEN, ULLA KARVONEN & SARA ROUTARINNE (TOIM.):
 SUOMEN KIELI JA KIRJALLISUUS KOULUSSA. AINEDIDAKTISIA TUTKIMUKSIA 18.
 SUOMEN AINEDIDAKTINEN TUTKIMUSSEURA, 2021.

Tutkimustietoa ja vinkkejä alakouluun ja aineenopettajille

Luokanopettajalle ja sellaiseksi opiskelevalle suomen kieli ja kirjallisuus saattaa näyttäytyä samanaikaisesti sekä maailman helpoimpana että pelottavan vaikeana opetettavana aineena. Yhtäältä tuntuu, että totta kai tässä omaa äidinkieltä osaa (opettaa), ja toisaalta mietityttää, miten runoutta pitäisi käsitellä tai muistaako enää omien kouluaikojen pohjalta, mitä eroa oli predikaatilla ja predikaatiivilla. Yläkoulun aineenopettaja puolestaan saattaa

(syystä tai toisesta) ihmetellä, mihin ihmeeseen alakoulun reilut 1 200 äidinkielen tuntia on käytetty. Yhteistä kaikille peruskoulussa äidinkieltä opettaville lienee tarve tuoreelle ja tutkimukseen perustuvalla tiedolle siitä, miten oppiaineen moninaisia sisältöalueita kannattaisi lähestyä.

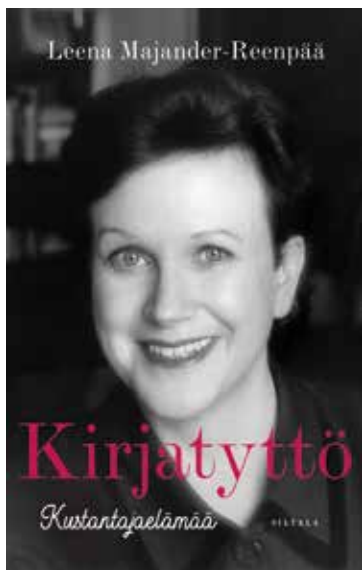
Muun muassa näihin pohdintoihin lupaavat vastata kieli- ja kirjallisuuskasvatuksen asiantuntijat ja opettajan-kouluttajat Liisa Tainio, Maria Ahlholm, Satu Grünthal, Sirke Happonen, Riitta Juvonen, Ulla Karvonen ja Sara Routarinne toimittamassaan ja yhteistyössä kirjoittamassaan teoksessa *Suomen kieli ja kirjallisuus koulussa* (Suomen ainedidaktinen tutkimusseura 2020). Teos on laadittu erityisesti luokanopettajan koulutuksen oppikirjaksi, mutta sitä voi lämpimästi suositella myös ammatissa toimiville luokan- ja aineenopettajille, jotka haluavat päivittää tietojaan oppiaineen sisältöalueista. Teoksessa on otettu huomioon sekä suomea sekä äidinkielenä että toisena kielenä koulussa käyttävät oppilaat. Fokus on perusopetuksen vuosiluokissa 3–6.

Teos on jaoteltu yhdeksään päälukuun, jotka käsittelevät oppiainetta yleisesti (luku 1), kielitaidon kehittymistä ja arviointia (luvut 2 ja 9), oppimisen konteksteja, kuten opetussuunnitelmia, oppimisympäristöjä ja tekstien parissa työskentelyä, (luku 3) sekä oppiaineen keskeisimpiä sisältöalueita: kielitietoa, kirjoittamista, lukutaitoa ja lukemista sekä kirjallisuutta (luvut 4–7).

Kirjoittajat perustelevat kunkin sisältöalueen tavoitteita, avaavat niiden sisältöjä sekä suosittelevat toimiviksi todettuja opetusmenetelmiä ja arvioinnin tapoja käytännönläheisellä otteella. Luvut sisältävät myös tieto- ja vinkkiläatikoita sekä oman opettajuuden kehittämiseen sopivia pohdintatehtäviä. Esimerkkeiksi voidaan nostaa 52-kohtainen lista kirjallisuudenopetuksen työtavoista (s. 251–252) sekä oivaltavat pohdintavirikkeet esimerkiksi oppilaiden tekstien ääneen lukemisen ulottuvuuksista (s. 140) ja eri kielten esillä pitämisestä luokassa (s. 21). Kirjan lopussa on vielä tarjolla ”Lyhyt suomen kielioppi” eli koonti siitä, mitä luokanopettajan tarvitsee tietää suomen kielestä. Tuttujen sanaluokkien ja lauseenjäsenten lisäksi nostetaan esiin S2-opetuksessa tarvittavat verbityypit esimerkkitaivutuksiin sekä listat lausetyyppejä ja semanttisia rooleja. Toisaalta kirjassa myös lohdutellaan potentiaalisesti kauhistuvia sillä, että kielitiedon opettajan on tärkeintä olla avoin, kiinnostunut ja keskustelevalle; kaikkea ei tarvitse muistaa ulkoa.

Arvelen, että jos luokanopettajan koulutuksessa ehditään pohtia kaikkia kirjan käsittelemiä teemoja, alakoulun suomen kielen ja kirjallisuuden opetuksen tulevaisuus näyttää oikein valoisalta. Myös muita kuin opiskelijoita saattaa kannustaa tarttumaan teokseen se, että se on kokonaan avoimesti saatavilla netissä.

helda.helsinki.fi/
 handle/10138/316123
 JENNI MARJOKORPI

LEENA MAJANDER-REENPÄÄ:
KIRJATYTTÖ. SILTALA, 2021.

Yksinäisenä naisena miehisellä alalla

Leena Majander-Reenpää (s. 1956) on pitkän linjan kirja-ihminen, joka on tehnyt pitkän päivätyön kirjallisuuden moniottelijana. Mukaansatempaava muistelmateos *Kirjatyttö* on ensimmäinen suomalaisen naiskustantajan omaelämäkerta.

Kustantaminen on ollut Majander-Reenpäälle henki ja elämä. Se käy monin tavoin ilmi *Kirjatyöstä*. Teos tuo havainnollisesti esille paitsi kirjallisuusinstituution reunaehdoja, myös kustantajan arkityötä kustannussopimuksesta valmiin kirjan makulointiin saakka.

Nuoren Majanderin hyvin alkanut ura Otavassa tyssäsi petettyyn lupaukseen 1986. Luvattua markkinointipäällikön tointa ei tullutkaan äitiyslomalta palanneelle kauppatieteen maisterille. Tulistuneena hän lähti saman tien töihin

Weilin+Göösille. Sieltä hän palasi jonkin vuoden päästä takaisin Otavaan paljon isompiin saappaisiin.

Majander-Reenpää on tehnyt kustannusalalla harvinaisen uran. Hän on toiminut vuosikymmeniä kirjankustantajana, markkinoinnissa, alan yhteistyöelimissä ja erilaisten alan yhteistyöprojektien (mm. Finlandia-palkinnon) synnyttäjänä. Yksinäisenä naisena miehisellä alalla on tullut monenlaisia ylimääräisiä paineita. Niitä elämäkerturi avaa avoimesti ja jopa hauskasti. Myös Reenpään kustantajasuvun värikkäitä persoonia Majander-Reenpää tuo esille hyvin kiinnostavasti. Päähuomio keskittyy aviomiehen **Antti Reenpään** (s. 1957) lisäksi appiukko **Olli Reenpäähän** (s. 1934), joka toimi pitkään Otavan toimitusjohtajana.

Majander-Reenpää esittelee useita ihmisiä, joilta on joko saanut paljon, oppinut hurjasti tai joita on oppinut kunnioittamaan ylitse muiden. Useimmat ihailun kohteista ovat olleet menestyneitä naisia.

Leena Majander-Reenpää on aina ollut kiinnostunut ihmisten lukemisesta. Siksi hän toivoi painetun kirjan elävän vielä pitkään, äänikirjojen suuresta suosiesta huolimatta. Kirjoittaja esittelee vuolaasti paitsi elämänsä aikana lukemiaan kirjoja, myös kirjailijoita niiden takaa. Hän veikkaa seuraavaksi suomalaiseksi Nobel-voittajaksi **Olli Jalosta**.

Hyvällä kielellä kirjoitetun *Kirjatyön* teksti on täynnä merkityksiä. Lauseet ovat niin tiiviitä, että niitä on luettava hyvin keskittyneesti.

Majander-Reenpää jättäytyi pois työelämästä neljä vuotta sitten sairastuttuaan syöpään.

Tämänkin taistelun kirjoittaja kokoaa teoksen loppupuolelle.

JARI OLAVI HILTUNEN

KIRSI RANIN:
LUKUPIIRI. KIRJOISTA
KESKUSTELEMISEN ELÄMÄÄ
MUUTTAVA TAIKA. NEMO, 2021.

Innostava opas lukupiireistä

Espoolaisen liikkeenjohdon konsultin **Kirsi Raninin** (s. 1960) syyskuussa 2021 julkaissama Lukupiiri-kirja avaa lukupiiriharrastusta kiintoisalla ja Suomen oloissa jopa ainutkertaisella tavalla. Onhan tekijänä hyvin nimekkään lukupiirin, Kirsin Book Clubin, perustaja ja kantava voima. Lukupiirin nimeä kantava kirjallisuusblogi on hyvin suosittu.

Raninin esikoiskirja antaa selväkielisiä vinkkejä niin lukupiirin perustamiseen, vetämiseen kuin osallistumiseen. Käytännölliset asiat vuorottelevat Ranin henkilökohtaisten muistojen kanssa. Luvut ovat lyhyitä ja selkeitä. Havainnollisia esimerkkejä tulee vastaan joka aukeamalla.

Kirsi Ranin sai ensimmäisen lukupiirikokemuksensa Bangkokissa toistakymmentä vuotta sitten. Amerikkalainen naapurinrouva pyysi häntä mukaan piiriin, jossa keskusteltiin **Andrei Makinen Ranskalaisesta testamentista**.

Kirsi Ranin on vetänyt lukupiiriään vuodesta 2010. Kirsin Book Club on ollut perheellisten naisten lukupiiri. Kun lukukirjat on valittu, jokainen lukee kirjan tapaamiseen mennessä ja siitä keskustellaan noin 1,5 tuntia. Viiniä juodaan joka tapaamisella, ja ruokaa syödään. Perheet ova muualla.

Keskustelun kohteena olevan kirjan herättämät ajatukset ja niistä keskustelu on lukupiiriin tärkein taika. Tätä Ranin avaa lukuisilla hyvillä esimerkeillä. Ranin avaa kiintoisasti myös lukupiirityöskentelyn sudenkuoppia. Miten löytää piiriläisille sopivia ajankohtia? Entä mitä tehdään silloin, jos piiriläiset eivät ole lukeneet esille nostettavaa kirjaa tai haluavat keskustella aivan jostain muusta? Miten ohjata keskustelua niin, ettei erimielisyydestä tule riitoja?

Lukupiiri-kirjalle löytyy vastineita ulkomailta, esimerkiksi englanninkielisestä maailmas-

ta. Raninin kirja on ilmeisesti ensimmäinen suomenkielinen alan opasteos. Teoksen loppuun on koottu yli 200 teoksen luettelo kirjoista, joihin muutkin lukupiirit voisivat tarttua. Löytyypä teoksen lopusta sivuja muistiinpanoille ja omille lukukirjoille. Tämä rakenne noudattaa ulkomailta löytynyttä formaattia.

Kirjavinkkilistalla on muun muassa kotimaisia, ulkomaisia ja nousevia klassikoita, parisuhderomaaneja, jännityskirjoja, tietokirjoja, käännösuutuuksia, seikkailu- ja matkakirjoja, elämäkertoja, sukutarinoita, sotakirjoja, puolifiktivisiä romaaneja, dystopioita, bestsellereitä, lukuromaneja ja esseitä. Onpa mukana (lyhyt) lista sellaisista kirjoista, joille kaikki Kirsin Book Clubin jäsenet antaisivat viisi tähteä.

JARI OLAVI
HILTUNEN

Kirjoittamista kolmannes lukiosta

Käytännön kirjoittamista tuleville sanataitureille: proosaa, draamaa, lyriikkaa ja asiatekstejä, palautetta ja vertaistukea. Kirjoittajalukiosta kolmannes opinnoista on kirjoittamista ja äidinkieltä. Tuleville kirjoittajille, äidinkielenopettajille, toimittajille, kääntäjille...

Kirjoittajalukio on osa Oriveden lukiota, joka on kotoisa maaseutulukio Pirkanmaalla.

Kirjoittajalukio
ORIVEDEN LUKIO
kirjoittajalukio.fi

LOISTO - UUTUUS YLÄKOULUN
ÄIDINKIELEEN JA KIRJALLISUUTEEN

**Tervetuloa
mukaan Loiston
esittelytilaisuuksiin!**

Ilmoittaudu sanomapro.fi/tilaisuudet.

sanoma pro

Lue lisää sanomapro.fi/ylakoulun-loisto

SUVI RATINEN:
*OMAT HUONEET. MISSÄ NAISET
KIRJOITTIVAT VUOSISATA
SITTEN. TAMMI, 2021.*

Kiinnostavia kirjoituspaikkoja

Suvi Ratinen käsittelee teoksessaan *Omat huoneet* -teoksen noin sata vuotta sitten vaikuttaneiden suomalaisten naiskirjailijoiden elämänvaihteita siitä näkökulmasta, missä naiset pystyivät kirjoittamaan. Teoksen lähtökohtana on **Virginia Woolfin** ajatus tarpeesta omalle tilalle, jota tarvitaan yritetään tehdä luovaa työtä. Naisille se oli sata vuotta sitten huomattavasti hankalampaa kuin miehille.

Mukana on runsaasti henkilöhistoriaa, osalta esimerkiksi päiväkirjamerkintöjään. Lähteinä Ratinen on käyttänyt muun muassa kirjailijoiden kodeista julkaistuja aikalaisartikkeleita. Ratinen referoi myös vanhoja sisustusoppaita ja kertoo muun muassa, miten 1900-luvun alussa alettiin suosittelaa pariskunnille erityyppisiä huoneita.

Kymmenen kohdehenkilön valikoima on mielenkiintoinen: Tunnettujen Jotunin, Wuolijoen ja Onervan ohella käsitel-

lään esimerkiksi Elsa Heporautaa ja Ain'Elisabet Pennasta. Monet esitellyistä kirjailijoista olivat kulttuurikotien kasvatteja ja tunsivat toisensa tai olivat sukua vähintään avioliittojen kautta. Teos antaa suomalaisista taidepiireistä entistä sisäpiirimäisemmän ja suppeamman kuvan. Ratinen on kuitenkin tehnyt huolellista työtä selvittäessään, keitä kutsuttiin minnekin, kenestä juoruttiin ja ketä ihailtiin. Ennen kaikkea on kuitenkin huomattava, että teoksessa esitellyt naiset olivat paitsi lahjakkaita ja tuotteliaita kirjoittajia, myös sinnikkäitä oman aikansa yhteiskunnallisia vaikuttajia ja edelläkävijöitä.

Vaikka moni teoksessa kuvatuista avioliitoista päättyi eroon, mikä oli sinänsä tuohon aikaan harvinaista, parisuhteistaan tukea saivat esimerkiksi Anni Swan sekä Maria Jotuni. Yllättävän moni myös jakoi työpöytänsä miehensä kanssa. Kotien ja huviloiden lisäksi huoneissa on välillä karumpakin sävyä, kun Onerva kirjoittaa mielisairaalassa ja Wuolijoki vankilassa. Maila Talvion työhuonetta Ratinen luonnehtii pyhäköksi, koska sen ilma-piiriä ei päässyt rikkomaan kukaan, ei edes kotiapulainen. Yhtä kaikki, kirjoittamiselle todella tarvitaan rauha. Raha-pulan keskellä alivuokralaisia sietämään joutui muun muassa Onerva.

Kirjassa on enimmäkseen mustavalkokuvia asunnoista ja perheistä, myös joistakin vanhoista mainoksista. Muutama värivalokuva on niistä asuintaloista, jotka ovat edelleen nähtävissä esimerkiksi Helsingissä. Kirjan ulkoasu on kansien sisäpintoja myöten kaunis ja hiottu.

KAISA JÄNIS

MARTTI ANHAVA:
*NIIN KATOSI VOITTO
MAAILMASTA. PAAVO HAAVIKON
ELÄMÄ. OTAVA, 2021.*

Runoilijan metamorfoosi tuotteeksi

Martti Anhavan kirjoittama laaja elämäkerta löytää kolme Haavikkoa: nuoren lahjakkaan runoilijan, tuotteliaan keski-ikäisen kustannusjohtajan ja vanhenevan suuruuden, joka tuotteistaa ja rahastaa omaa kuuluisuuttaan sekalaisissa yhteyksissä. Kirja on järkyttävän laaja, mutta lukija ei herpaannu. Lukemista helpottaa kovin, jos muistaa edes osittain Haavikon rooleja sekä kuluneiden vuosikymmenten kulttuurihistoriaa ja toimintatapoja.

Haavikon läpimurto 1950-luvulla modernina runoilijana on kuvattu ja taustoitettu hyvin. Keskeiset teemat, kuten suomalaisuuden pohtiminen, ovat heti näkyvillä. Myös Haavikon rakas teema, raha ja talous, tulee mukaan jo varhaisessa vaiheessa. Hänen sitkein har-

rastuksensa oli kuolemaan asti pörssikurssien seuraaminen. Haavikko oli hyvin vetäytyvä eikä suostunut menemään esimerkiksi omien näyttelmiensä esityksiin, vaan valikoi huolellisesti julkiset esiintymisensä.

Haavikon jakso Kustannusosakeyhtiö Otavassa on todella mielenkiintoista kulttuuri- ja kirjallisuushistoriaa. Kun Haavikko aloitti Otavan kirjallisena johtajana 1967, yhtiö oli luhistumisen partaalla. Haavikko keskitti voimansa yhtiön talouden pelastamiseen ja sisaryhtiöihin. Umpimielisenä ja jopa riidanhaluisena henkilönä hän kuitenkin ajautui huonoihin väleihin lopulta melkein kaikkien kanssa.

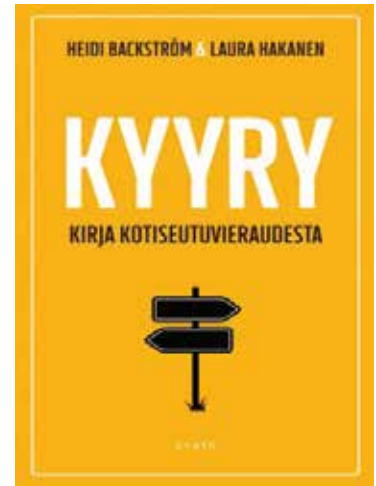
Haavikon tuotteliaisuus on ilmiömäistä. Samaan aikaan Otavan töiden kanssa Haavikko jatkoi kirjallisia töitään, mutta siirtyi runoista näytelmiin, joissa hänen kirjallinen tyylinsä näyttäytyi välillä turhan aforistisena. Haavikko oli kuitenkin merkittävä näytelmäkirjailija.

Viimeiset 25 vuotta ennen Haavikon kuolemaa vuonna 2008 olivat hänen elämässään kovin sekalaista aikaa. Hän kantoi kaunaa montaa tahoja, etenkin Otavaa, kohtaan. Hän perusti oman kustannusyhtiön, Arthousen, jonka kautta teki

kaikenlaista, muun muassa huippukalliita yrityshistoriikkeja. Koska Haavikko ei pitänyt arkistohommista, hän tyytyi myymään ”aforistia lauseita”, joilla sitten korvasi puuttuvan faktatiedon. Jotkut silti maksoivat hyvin, olihan kannes- sa runoilijan nimi. Samoihin aikoihin hän teki kaikkensa pysyäkseen esillä ja kirjoitti kalliita kolumneja Uuteen Suomeen ja Suomen kuvalehteen. Lopulta nekin kirjoitukset lyhenivät ”repliikeiksi”, jotka muistuttavat nykyajan twiittejä. ”Valtakunnan oraakkelinä” toimiminen alkoi saada jo koomisia piirteitä, kun hän esiintyi kaikkien alojen asiantuntijana.

Anhavan suurtyötä voi suositella kaikille kiireettömille. Tulkinnat ovat ajassa kiinni, ja aineistoa on runsaasti. Kirjoittajan suhtautuminen monin paikoin kirjan konstikkaaseen ja umpimieliseen päähenkilöön pysyy asiallisena, vaikka Anhavan kuvatessa Haavikon viimeisiä vuosia rivien välistä paistaa kummastus ja jopa harmistus. Haavikko jää elämään kirjallisten töidensä kautta. Tämä elämäkerta jää elämään kuvia kumartelemattoman ja suorasukaisen kulttuurihistorian kuvauksen kautta.

PAULA KOSKIMÄKI

HEIDI BÄCKSTRÖM & LAURA HAKANEN: *KYYRY – KIRJA KOTISEUTUVIERAUDESTA*. AVAIN, 2021.

Hartiat kyyryssä kotiseudulla

Yleensä nuorelle tulee vaihe, jossa omat kotikulmat alkavat tuntua ahtailta. Mitä jos ajatus kotikonnuista tuntuu ahdistuksena vielä aikuisenakin? *Kyyry – kirja kotiseutuvieraudesta* kannattaa lukea, jos on kotoisin pieneltä paikkakunnalta tai jos työskentelee sellaiselta kotoisin olevien nuorten parissa.

LOISTO – UUTUUS LUKION
ÄIDINKIELEEN JA KIRJALLISUUTEEN

**Tervetuloa
mukaan Loiston
esittelytilaisuuksiin!**

Ilmoittaudu sanomapro.fi/tilaisuudet.

sanoma pro

Lue lisää sanomapro.fi/lukion-loisto

Suomi on pullollaan pieniä paikkakuntia, joissa asiat tehdään niin kuin on aina tehty. Näissä kunnissa asuu myös heitä, joille tämä ei sovi. Heille jää kokemus siitä, että heitä katsotaan hieman kieroon erilaisuutensa vuoksi. Kyyry kuvaa sitä tunnetta, jota tällaisessa ympäristössä kasvaneet kokevat omasta kotiseudustaan.

Kirjan ydin on ajatus kotiseutuvieraudesta eli siitä, että kokee olevansa vieras ja erilainen omalla synnyinseudullaan – on liian vähän jotain tai liikaa jotain muuta. Asia voi liittyä sukupuoleen tai seksuaalisuuteen, ulkoiseen olemukseen tai sisäiseen maailmaan. Se, jolla on kyyry, ei ole yleisen odotuksen mukainen. Kyyry on häpeää, ulkopuolisuutta ja epävarmuutta.

Kirjassa avataan vierauden sekä käsitettä historiallisesta että sosiaalisesta näkökulmasta. Se kuvaa kotiseudun ja kotiseudun ihmisten merkitystä oman identiteetin rakentumisessa. Siinä pääsevät ääneen kahden kouvolaistaustaisen kirjoittajan **Heidi Bäckströmin** ja **Laura Hakasen** lisäksi ympäri Suomea monet muut, jotka ovat kokeneet ulkopuolisuutta omassa nuoruudessaan. Lisäksi kuullaan asiantuntijoita, esimerkiksi historioitsijaa, sosiologia ja muuttoliikeasian-tuntijaa.

Kirja muistuttaa koulun ja ympäristön merkityksestä nuoruusiän minuuden rakentumisvaiheessa. Kaikki eivät mahdu samaan muottiin. Joukkoon mahtuu heitä, joilla on erilaiset ajatukset ja kiinnostuksen kohteet kuin muilla. Erilaisuuden kokemus voi lyödä leiman, joka ei lähde aikuisenakaan. Koulu

perinteiden välittäjänä ja (paikallis)kulttuurin tulkkina on kriittisessä roolissa siinä, mikä tuntuu hyväksytyltä.

MILJA AHTOSALO

ARI HAASIO & MARKKU MATTILA:
SUVAITSEMATON SUOMI.
AVAIN, 2021.

Suvaitun muuttuvat rajat

Mikä milloinkin on suvaittua on ydinkysymys kahden tutkijan, **Ari Haasion** ja **Markku Mattilan** laatimassa tietokirjassa *Suvaitsematon Suomi*. He vastaavat kysymykseen Suomen historian kontekstissa, vaikka ilmiönä suvaitsemattomuus onkin globaali.

Aluksi kirjassa pohditaan, mitä suvaitsevaisuus on, mitä kaikkea voi suvaita ja missä suvaitsemattomuuden raja kulkee. Kirja jakautuu kuuteen osioon, joista neljässä tarkastellaan eri aikoina paheksuttuja aihepiirejä: nuorisoa, vaatteita, tapoja ja ruokaa; massakulttuuria, taidetta, päihteitä ja nau-

tintoaineita; uskontoa ja seksiä sekä patriotismia, politiikkaa ja rasismia. Kirja taustoittaa monien keskustelunaiheiden historiaa hiustyyleistä aviotoimiin suhteisiin ja musiikista maahanmuuttajiin.

Kirjoittajat väittävät, että se, mitä milloinkin suvaitaan, on aina aikasidonnaista. Kirjassa kerrotaan, miten aikanaan on paheksuttu esimerkiksi rock-musiikkia, housuja käytäviä naisia ja saamelaisia ja miten amfetamiini koki muutoksen laihdutuslääkkeestä huumeeksi. Kirjoittajien mukaan muutos on väistämätöntä: se, mikä on kiellettyä ja paheksuttua, muuttuu joskus sallituksi. Auktoriteettien, kuten lainsäädännön ja uskonnon, voima on myös kiistämätön.

Kirjan viimeinen osio käsittelee patriotismia, poliittista suvaitsemattomuutta ja rasismia. Esiin nostetaan niin etnonationalistit, muilutukset kuin ryssävihakin. Suomen sisällä vallinneita asenteita eri vähemmistöryhmiä, kuten romaneja ja inkeriläisiä kohtaan, taustoitetaan. Kirjassa kerrotaan jo Topeliuksen Maamme-kirjassa kuvanneen sitä, että suomalaisuus on enemmän mielentila kuin syntyperäsiddonnainen asia.

Erilaisten ihmisten kanssa toimiville kirja antaa hyvät eväät ymmärtää, miksi eri asioita pidetään joskus suvaittuina ja joskus taas niitä ei suvaita. Vaikka osin suvaitsemattomuus on seurausta auktoriteetin asenteista, on se suurelta osin myös yksilöllähtöistä. Lukija ymmärtää myös, ettei ole mitään absoluuttista totuutta siitä, mikä milloinkin on suvaittua.

MILJA AHTOSALO

Jokainen saa loistaa!

Loisto on uusi äidinkielen ja kirjallisuuden sarja yläkouluun ja lukioon.

Yläkoulun Loisto-sarjassa parasta on sisällön ja ulkoasun tuoreus ja selkeys. Kirjassa on riittävästi monipuolisia sekä oppilaslähtöisiä tehtäviä ja hauskat motiivintvideot herättävät paljon keskustelua. Opetus Loiston avulla on lähtenyt liikkeelle hienosti.

Satu, äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja, Lohja.

Tervetuloa mukaan esittelytilaisuuksiin!

Loisto on raikas ja moderni äidinkielen ja kirjallisuuden sarja, joka on lähellä nuorten maailmaa. Sarja perustuu oppilaiden motiivointiin ja jatkuvan arvioinnin sekä eriyttämisen tukemiseen.

Tule kuulemaan lisää – esittelemme Loisto-sarjaa tänä keväänä inspiroivissa virtuaalitalaisuuksissa sekä alueellisissa MS Teams -tilaisuuksissa. Valitse itsellesi sopivin tilaisuus ja ilmoittaudu mukaan osoitteessa sanomapro.fi/tilaisuudet.

LUKUPIIRIT SOPIVAT LUOKKIIN JA OPETTAJANHUONEISIIN, VÄITTÄÄ KIRSI RANIN

TEKSTI
JARI OLAVI HILTUNEN

Kirsi Raninin esikoiskirja kertoo lukupiirien perustamisesta ja vetämisestä.

Esipoossa asuva **Kirsi Ranin** (o. s. Kärkinen) julkaisi syyskuussa 2021 esikoiskirjansa *Lukupiiri – Kirjoista keskustelemisen elämää muuttava taika* (Nemo). Lukupiirien perustamiseen ja vetämiseen ohjaava opaskirja syntyi kirjoittajan omien kokemusten pohjalta. Kirsi on Suomen kuuluisimman lukupiirin Kirsin Book Clubin perustaja, vetäjä ja keulahahmo.

Kirsin Book Clubin lukupiiriläiset ovat tuttuja Kirsin eri elämänvaiheista: "Piiriläisiä on Helsingistä, Espoosta, Lahdesta ja Turusta. Yksi muutti juuri Sveitsiin, toinen palasi Kiinasta. Puolet ovat tuttuja Aasian vuosilta."

Lukupiiriin lähti alussa mukaan 15 Kirsin naisystävää. Huippusuositettu kirjallisuusblogi (*kirsinbookclub.com*) perustettiin alun perin muita lukijoita varten.

"Kun kaikki halukkaat eivät mahtuneet piiriin, päätimme jakaa lukukokemuksiamme laajemmalle kirjoittamalla niistä nettiin. Blogin suosio kyllä yllätti. Tällä hetkellä blogia lukee yli tuhat ihmistä joka päivä."

Kirsin nykyinen työ on liikkeenjohdon konsulttina.

"Sitä työtä olen tehnyt reilut kymmenen vuotta eli koko sen ajan, kun olemme olleet Suomessa."

Ensimmäisen kontaktin lukupiiriin Kirsi sai asuessaan Bangkokissa.

"Menin mukaan kansainväliseen piiriin, jossa erimaalaiset ihmiset keskustelivat kirjoista. Se oli äärimmäisen inspiroivaa."

Kirsi sovelsi entisen työnantajansa Trainers' Housen oppeja myös lukupiiritoimintaan.

"Kaiken tavoitteellisen toiminnan, myös lukemisen, täytyy olla systemaattista. Muuten työssä käyvän aika ei riitä. Kun lukemiseen varaa päivittäin tietyn ajan, pääsee yllättävän nopeasti kirjan maaliin."

Kirsi vetää Book Clubinsa lisäksi yritysluku-

piiriä Editassa, missä se on osa tyhy-toimintaa.

"Editan piirin väki on oppimisen ja lakitiedon ammattilaisia, joilla on vahva kirjallisuuden tuntemus. Olen mukana myös kolmannessa lukupiirissä, jossa luetaan business-kirjoja, mutta siellä vain jäsenenä."

Kirsin Book Clubissa Kirsi Ranin on keskustelun hahmo ja keskustelun vetäjä.

"En ole silti muiden yläpuolella. Hoidan asioiden organisoinnin ja aikataulutukset sekä varmistan piirin kokoontuessa, että kaikki saavat puhua, siinä kaikki. Piirissä keskustelomme kirjoista samalta tasolta."

Lukupiirin naiset ovat oppineet yhdessä tarkailemaan kirjaa pintaa syvemmillä.

"Onnistuneen keskustelun edellytys ovat eriävät mielipiteet. Keskustelu ei silti mene henkilökohtaisuuksiin. Näemme vahvuutena juuri sen, miten muut näkevät tietyn teoksen. Toisten näkökulman kuunteleminen avaa ihmeellisesti omaa näkökulmaa avarammalle."

Kirjallisuuskeskustelu ja sosiaalinen yhdessäolo ovat lukupiirin taika. Lukupiiri yhdistää piiriläisiä muutenkin.

"Meillä on takana yli 130 kokoontumista. Olemme tutustuneet muutenkin monella tavalla, retkeilleet kulttuuririennoissa ja matkustelleet yhdessä jne."

Korona ei vaikuttanut merkittävästi Kirsin Book Clubin toimintaan, muuten kuin että istunnot pidettiin etänä Teamsissa.

"Piirin kokoontumisfrekvenssi ei heikentynyt, eli kokoonnuimme edelleen kerran kuukaudessa. Etäistunnot vaativat vetäjältä enemmän kuin kasvokeskustelu. Onneksi rajoitteet ovat jo helpottaneet, ja olemme päässeet taas saman pöydän ääreen."

Lukupiiri-kirja syntyi tilaustyönä.

"Nemo-kustantamo pyysi minua kirjoittamaan opaskirjan lukupiiritoiminnasta. Erilaisia

"Onnistuneen keskustelun edellytykset ovat eriävät mielipiteet."

KUVA OTAVAN
KUVAPANKKI

"Book Journal" -teoksia on tehty ulkomailla. Kotimainen versio vielä puuttui."

Kirsi halusi jakaa omakohtaisia tarinoita lukutilanteista ja sisällytti niitä mukaan oppaaseen.

"Tein synopsisin viime vuoden puolella ja sain palautteen tammikuussa. Toinen versio oli valmis huhtikuussa ja julkkarit pidettiin syyskuussa. Näin minustakin tuli kirjailija!"

Palautteet ovat olleet rohkaisevia. Kirsin kirjan perusteella on jo perustettu lukupiirejä eri puolilla Suomea. Äidinkielen opettajille Kirsi Ranin haluaa ehdottaa kahdenlaisia lukupiirejä.

"Opettajat voisivat yhtäältä pitää lukupiiriä opiskelijoille harrastuskerhona, joka kokoontuisi vapaa-aikana oppituntien ulkopuolella. Ympäri Suomea voisi olla luokkia, joissa tämä voisi onnistua!"

Toisaalta opettajille sopisivat omat lukupiirit, joissa he voisivat puhua kirjoista ilman opettajan rooleja.

"Opettajien oma lukupiiri voisi olla rentouttava kokemus keskellä arkea. Kollegojen keskinäinen yhteys paranisi, ja toiset oppisi tuntemaan paremmin kuin opettajanhuoneessa."

Millaisia kirjoja lukupiirin listalle kannattaisi ottaa?

"Kirjat, jotka herättävät tunteita ja mielipiteitä, ovat parhaita lukupiirikirjoja. On myös hyvä valita kirjoja, jotka ovat helposti saatavilla joko kirjakaupoista, lukuaikapalveluista tai kirjastoista." V

Tutustu Raninin lukupiiriin verkossa
<https://kirsinbookclub.com/>

AIJA ANDERSSONILLE SATTUMA ON KAIKEN SUMMA

Runoilija Aija Anderssonille menneisyys on osoitus siitä, että hänen elämänsä on sattuman summa, ihme. Hän ei tunne enää häpeää.

Helsingin Akateemisen kirjakaupan toisen kerroksen kahvila sijaitsee kirjameren sylissä. Pisaraksi kirjallista merta on kirjoittanut itsensä äidinkielenopettaja **Aija Andersson** (s. 1983). Hänen esikoisrunokokoelmansa *Amputaatio* (Kulttuurivihkot, 2021) on ilmestynyt syksyllä. Toinen kokoelma *Eutanasia* on viimeistelyä vaille valmis. Kun se julkaistaan keväällä, Aija Andersson on mahdollisesti jo muuttunut kyyneliksi läheisten poskilla ja hautakummuksi lintujen laulaa.

”Planeetta ei tarvitse minua. / Minä tarvitsen sitä”, Anderssonin runon minä toteaa samaan tapaan toteavasti kuin Aija Andersson, joka istuu vastapäätä ja juo maitokahvia isosta valkoisesta kahvikupista. Nopeasti kuolemaan nopeasti johtava sarkooma on pakottanut tekemään tiliä elämän kanssa, miettimään elämän sattumanvaraisuutta ja ihmisen osaa. Peruskoulun opettajan työ on vaihtunut työkyvyttömyyseläkkeeseen ja elämiseen hetkessä.

Syksyllä 2019 Aija Andersson otti itselleen vapaan jakson äidinkielen opettajan työstään. Tarkoitus oli keskittyä luovaan kirjoittamiseen, josta hän oli haaveillut pitkään. Introvertti ja analyyttinen pohtija kaipasi väylää kanavoida ajatuksiaan hektisen koulutyön pysäyttämiseksi.

”Halusin kirjoittaa yhteiskunnallista runoutta. Olin kiinnostunut työelämän kritiikistä.”

Jo kirjoittamisvapaan alussa jalasta löytyi patti. Lääkäri piti muhkuraa rasisusmurtumana. Kun vaiva ei parantunut, Andersson ohjattiin ultra- ja magneettikuviin. Kalevalan päivänä vuonna 2020 paljastui parantumaton sarkooma. Jalka amputoitiin ensin.

”*Amputaatio*-kokoelmaan kirjoitin kyllä yhteiskunnallisia runoja, mutta niistä tuli toisenlaisia kuin ennen sairastumista kuvittelin. Nyt kirjoitankin yhteiskunnallisista tabuista – ampu-

Tämän äidinkielen opettajan kirjan haluaisin lukea

Sarjassa kerrotaan äidinkielen opettajain kaunokirjallisesta työstä ja elämästä.

taatiosta, syövästä ja kuolemasta.”

Meidän haastattelullamme on kiire. Andersson sairastaa harvinaista syöpätyyppiä. Jos syövän todetaan levinneen, sairastuneet elävät keskimäärin yksitoista kuukautta.

Marraskuisen kohtaamisemme aikaan emme tiedä, että samana päivänä akateemikko **Kirsi Kunnas** on jättänyt maallisen maailman. Jos tietäisimme, assosioisimme keskustelussa Kunnaksesta Jaakko Vaakko Vesirotaan ja amputaatiosta syöpään ja kuolemaan.

Nyt juttelemme kollega **Tommi Kinnusen** sairauslomasta, joka on noussut juuri Helsingin Sanomain ykkösuutiseksi. Anderssonin runokokoelmassa on opettajain kokemalle rasisustilalle oma nimensäkin: strongiitti.

Kaikki syövät eivät ole kilttejä syöpiä

Mediassa ovat yleistyneet ”vaikeuksista voittoon” -sankaritarinat. Keski-ikäisten saavat elämänsä takaisin jätettyään puolisonsa tai hoidettuaan paheelliset elämäntapansa kuntoon. Aija Anderssonin elämästä ei kirjoiteta tällaista sankaritarinaa.

”On syöpiä ja syöpiä. Kaikki syövät eivät näy päälle päin. Kuolemansairas ei aina näytä kuolemansairaalta, eikä niin pidäkään.”

Anderssonia puhuttelee sattuman ajatus. Omakohtaisessa runossaan hän kirjoittaa isästään, joka oli lapsena menehtyä keuhkotautiin. Isoisä sai kuolemantuomion kansalaisodassa, mutta välttyi täpärästi luodilta. Anderssonille menneisyyden ketju on kirjautu-

Anderssonille merkityksellistä on arki.

nut osoitukseksi siitä, että hänen elämänsä on sattuman summa, ihme.

Omaelämäkerrallisissa runoissaan kirjailija palaa jatkuvasti pohtimaan ihmisen osaa eläimen kaltaisena: ”Selkeämpää olisi olla / jalkansa loukannut leijonanpentu, / jäädä louhikkoon ontumaan / lauman lähtöpäivänä.” Luonnonvalinta ja evoluutio ovat tärkeitä Anderssonille, joka sanoo kannattavansa evoluutiobiologista maailmankuvaa – kuitenkin ilman linkolalaista ehdottomuutta.

”Lähtökohtana ihmisillä tuntuu olevan se, että levinnyt syöpä voitetaan ja kaikki hoitokeinot kokeillaan, vaikka toivoa ei ole. Taisteluretoriikkaa ei kuitenkaan tarvita tilanteessa, jossa parannuskeinoja ei lääketieteenkään näkökulmasta ole enää olemassa.”

Kun elämää on jäljellä vain vähän, epäolennainen jää

Keskellä lounastaukolaisten keskusteluja puhumme edesmenneistä ihmisistä. Puhumme **Anna-Leena Härkösen** siskosta **Killistä** ja Härkösen pyrkimyksestä kuvata läheisen itsemurhaa lyhyen distanssin päästä. Puhumme Anderssonin edesmenneistä sukulaisista.

Puhumme objektiivisesta korrelaatista ja siitä, miten kirjailija voi saada distanssia tekstiin, jossa puhuu omakohtaisista äärimmäisen kiipeistä tunnoistaan. Voiko puhua yleispätevästi ja silti koskettavan syvällisesti?

Aija Anderssonilla distanssi kokemukseen syntyy runojen humoristisesta pilkkeestä. ”Koi-pielegia”-runossa jätetään jäähyväiset twistille, pituushypyn ennätyksille, piikikkäille kävyille jalkapohjien alla. ”Invalidin iltarukouksessa” otetaan purevasti kantaa siihen, miten apuvälineitä tarvitseva liikuntarajoitteinen ihminen on apuvälineiden luovuttajan armoilla.

Kun kaikki etenee vääjämättömästi kohti loppua, jäljelle jää olennainen. Anderssonille merkityksellistä on arki. Aamulla hän ohjaa tyttärensä kouluun, puolisonsa töihin. Sen jälkeen hän kirjoittaa, vaikuttaa itselleen tärkeisiin yhteiskunnallisiin asioihin. Kun läheisten koulu- ja työpäivä on ohi, aikaa on taas perheen yhdessäololle.

On vain tämä hetki ja kohtaamiset. Eikä Andersson tunne enää häpeää.

”Kun pala omaa kehoa vietiin pois, häpeäni omaa kehoa kohtaan lähti pois ja aloin arvostaa sitä, mitä on jäljellä.”

Kaikkien kokemusten jälkeen Aija Anderssonista tuli lopullisesti rohkea. **V**

KUVA AINO RÄMAN

KIRJOJA POIKKEUKSELLISESTA TARTUNTATAUTITILANTEESTA

TEKSTI
EMMA SAURE

Tartuntatauti aiheuttaa ennakkoluuloja

Morrigan opiskelee Meineikkaan seurassa, joka on osa kiehtovaa taikamaailma Nevermooria. Morrigan on meinioseppä. Seppiä pidetään pahoina, ja siksi hän joutuu kohtamaan ennakkoluuloja. Nevermoorissa puhkeaa onttorokko, joka sairastuttaa vakavasti meiläimiä eli ihmisiä muistuttavia eläimiä. Morrigan joutuu syytetyksi onttorokon puhkeamisesta, koska meinioseppän oletetaan tekävän pahoja tekoja. Kirjassa kuvataan sitä, miten ihmiset olettavat toisistaan asioita ja kääntyvät toisiaan vastaan tilanteessa, jossa tartuntatauti jyllää yhteisössä. Kirja on kolmas osa *Nevermoor*-sarjaa. Kirjojen fantasiamaailma on ihastuttavan yksityiskohtainen ja vivahteikas, ja kirjat sopivat kaikille fantasiasta pitävälle.

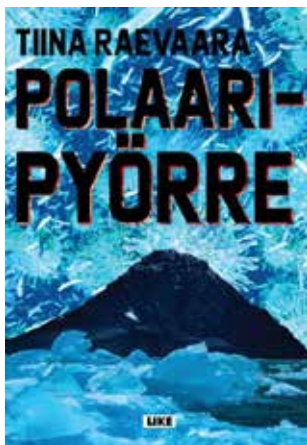
JESSICA TOWNSEND:
ONTTOROKKO – MORRIGANIN AJOJAHTI. SUOM.
JAANA KAPARI-JATTA.
OTAVA, 2021. 493 S.

Tappavan viruksen geeniperimää selvittämässä

Geenitutkija Eerika on tyttärensä Tuulikin kanssa Huippuvuorilla tekemässä tutkimusta, kun he joutuvat maanvyöryyn. Maanvyöryn jälkeen yksi mukana olleista alkaa käyttäytyä kummallisesti. Selviää, että ikiroudasta on vapautunut virus, joka tuhoaa ihmisten aivoja saaden heidän käyttäytymään aggressiivisesti. Lopulta tartunta johtaa kuolemaan. Eerika alkaa tutkia virusta mutta huomaa pian olevansa vaarassa, koska toinen tutkija haluaa julkaista tietoa uudesta viruksesta – hinnalla millä hyvänsä. Kirja on mukaansatempaava jännitystarina höystettynä kauhuellementeillä. Kirjassa kuvataan melko tarkasti geeniteknologiaa, ja se sopii erityisesti lukioikäisille, joita kiinnostaa biologia ja genetiikka.

TIINA RAEVAARA:
POLAARIPYÖRRE.
LIKE, 2021. 316 S.

Viruksen kahtia jakama maailma

Iltasatuja maailmanpalosta on itsenäinen jatko osa kirjoille *Pelko ihmisessä* ja *Ihmisen puolella*, jotka kertovat ympäri maapalloa jylläävästä Pi-viruksesta. Sairastuneet ovat muuttuneet pihmisiksi, ja heidät on eristetty muista ihmisistä. Kirjassa kulkee kaksi aikatasoa. Toisessa kuvataan pihmiseksi muuttuneen Pilvin matkaa ympäri Eurooppaa vainojen kohteena. Toinen aikataso sijoittuu nykyhetkeen. Pilvi asuu pihmisille tarkoitettussa hierarkkisessa laitoksessa, jonka uudet asukkaat hän valitsee ehdokaiden kertomien tarinoiden perusteella. Kirjassa kuvataan seikkaperäisesti niin yhteiskunnan kuin yksilöiden välisiä valtasuhteita, viruksen kahtia jakamaa maailmaa ja tarinoiden voimaa ihmisen minuuden määrittäjänä.

SIRI KOLU: *ILTASATUJA MAAILMANPALOSTA*.
OTAVA, 2021. 333 S.

Pitkään jatkunut koronan aiheuttama poikkeustilanne näkyy nuortenkirjoissa monenlaisina kertomuksina tartuntataudeista. Kirjoissa kuvataan laajasti monia taudin aiheuttamia ilmiöitä: yhteiskunnallisia valtasuhteita, rajoituksia, eristystä sekä sitä, miten tartuntataudin

keskellä eläminen vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen ja ajatteluun. Muutamissa kirjoissa nostetaan esille myös tieteellistä näkökulmaa ja kuvataan sitä, miten viruksia tutkitaan ja tauteihin etsitään parannuskeinoja.

Karanteeneja, tiedettä ja mielenterveyden haasteita

Viima, Tuikku ja Oula joutuvat jättämään kotinsa, kun se asetetaan karanteeniin toukukien vuoksi. Mystiset toukat valtaavat rakennuksia ympäri kaupunkia, ja karanteenialueilta paenneille perustetaan hätmajoituspaikkoja. Pian selviää, että toukat aiheuttavat myös tappavaa ja tarttuvaa tautia ja Tuikku on yksi ensimmäisistä taudin saaneista. Kirjassa seurataan nuorten pakomatkaa pois toukkien valtaamasta kaupungista. Kertomusta rytmittävät myös tieteellistä tutkimusta toukista tekevä Saagan päiväkirja ja netin anonyymien keskustelupalstan salaliittoteorioita pursuavat viestiketjut. Kirjassa on yhtenä teemana myös päähenkilöiden mielenterveysongelmat, joita kuvataan tarkkanäköisesti. Kirja sopii kokeneille lukijoille.

EMMA LUOMA: *PERHOSTEN AIKA*. MYLLYLAHTI, 2021. 389 S.

Säeromaani koronan sulkemasta maailmasta

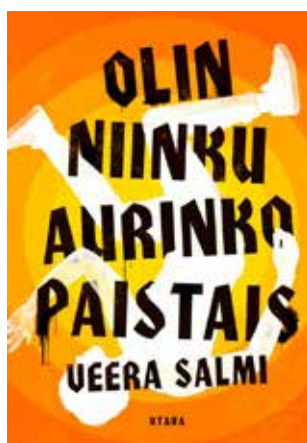
Gabrielin äiti on sairaanhoitaja, joka sairastuu koronaan ensimmäisten joukossa ja on pitkään eristyksessä kotona suljetun oven takana. Gabriel joutuu huolehtimaan itsestään ja pikkusiskostaan. Kirjassa kuvataan koronan vuoksi sulkeutuvaa maailmaa sekä Gabrielin huolta siitä, parantuuko äiti ja kuinka Gabriel ja pikkusisko pärjäävät äidin sairastaessa. Gabriel kertoo elämästään minämuodossa puhutellen välillä suoraan lukijaa. Kirja on säeromaani, jossa vaihtelua tekstiin tuovat myös tarinaan upotetut tekstiviestit, kuvarunot sekä monet erilaiset fonttityylit. Kirja on helppolukuinen ja sopii hyvin ensimmäiseksi luetuksi säekirjaksi.

VEERA SALMI: *OLIN NIINKU AURINKO PAISTAIS*. OTAVA, 2021. 136 S.

Lääkettä etsimässä robotin kanssa

Robotit ovat vallanneet maailman ja eliminoineet ihmiset, jotka aiheuttivat robottien mielestä vain tuhoa ja pahoja asioita. Kirjan minäkertoja, robotti XR_935, kohtaa kuitenkin eräänä päivänä ihmisen, Emman. Emma on kotoisin salaisesta maanalaisesta bunkkerista. Bunkkerin kaikki muut ihmiset ovat sairastuneet ja kuolevat, jos Emma ei löydä lääkettä tautiin. Emma ja robotti XR_935 ystäväystyvät, ja robotti päättää auttaa Emmaa lääkkeen etsimisessä. Samalla Emma tulee todistaneeksi robotille, että ihmisissä on myös paljon hyvää. Kirjan tapahtumia kuvataan hauskaasti robotin ajatusmaailmasta käsin, ja lukijalle tulevatkin tutuksi niin looginen päättely kuin binääriluvut. Kirja sopii parhaiten 7. ja 8. luokan oppilaille.

LEE BACON: *VIIMEINEN IHMINEN*. SUOM. KATI VALLI. WSOY, 2021. 278 S.

VALHETAITURIN SUUSSA TARINA SAA HINNAN

KUVA HARRI HINKKA

KARO HÄMÄLÄINEN
KIRJOITTAJA ON
KIRJAILIJA.

**Sadunkertojana
dollarit tulivat
kuitenkin
helpommin.**

"Äiti kulta, poikaasi on lopulta kohdannut tässä maassa erinomainen onni. Olen saanut paikan erään instituution valvojan eritysavustajana. — Sopimus on kolmevuotinen, parahin äiti, eikä minun tuona aikana tarvitse huolehtia seuraavasta ateriastani eikä siitä, mistä saan lämpimän vuoteen."

Näin kirjoitti 26-vuotias siirtolaisnuorukainen äidilleen Italiaan. Kirje on päivätty Montrealissa ensimmäisenä päivänä toukokuuta 1908.

Hänet oli vangittu, mutta äitinsä ainoa poika ja ainoa toivo sai esitettyä asian positiivisemmassa valossa.

Kirjeen kirjoittaja oli Charles Ponzi, joka huijasi nimensä paitsi rikoshistoriaan myös yleiskieleen: ponzihuijaus tarkoittaa sitä, että rikollinen kerää rahaa tuottolupauksella ja maksaa aiempien "sijoittajien" voitot uusilta "sijoittajilta" saamallaan varoilla ilman mitään todellista sijoitus- tai liiketoimintaa.

Sillä tapaa Ponzi toimi Bostonissa vuosina 1919–1920. Hänen tarinansa pohjautui postilaitosten sopimalle järjestelylle, kansainväliselle vastauskupongille, joka vastaa "postimaksu maksettu" -kirjekuorien ideaa.

Ulkomaille kirjeen lähettävä voi ostaa kansainvälisen vastauskupongin kotimaansa postista ja sujauttaa sen viestinsä ohessa kirjekuoreen. Vastaanottaja vaihtaa kupongin kotipostissaan postimerkkeihin, jotka oikeuttavat lähettämään edullisimman kansainvälisen kirjeen lentoteitse.

Ensimmäisen maailmansodan myötä valuuttakurssit olivat muuttuneet rajusti. Sillä rahalla, jonka kansainvälisen kirjeen lähettäminen Yhdysvalloista maksoi, pystyi Ponzin laskujen mukaan ostamaan Italiasta viisi kansainvälistä vastauskuorta.

Ponzi olisi voinut tehdä pienen tilin ryhtymällä tuomaan Yhdysvaltoihin vastauskuoria Italiasta ja myymällä saamansa postimerkit alennuksella vaikkapa paljon mainospotia lähettävälle yhtiölle.

Sadunkertojana dollarit tulivat kuitenkin helpommin.

Kansainväliset vastauskupongit saivat jäädä Ponzin taustatarinaksi. Niillä hän selitti, miksi hänen perustamansa yhtiö pystyi tarjoamaan sijoittajille peräti 50 prosentin tuoton vain puolessatoista kuukaudessa. Kun sana alkoi levitä, ihmiset jonottivat saadakseen antaa hänelle rahansa paperilappusta vastaan.

Ponzin huijaus pysyi hengissä vain vajaan vuoden, kun satukriittiset toimittajat huomasivat, ettei koko maailmassa käytetty niin paljon vastauskupongeja kuin mitä Ponzin saamalla rahoilla olisi pitänyt ostaa. Sinä aikana Ponzi ennätti viettää loistokasta elämää ja ostella teollisuusyrityksiä ja pankkeja.

Se ei olisi onnistunut ilman kiehtovaa tarinaa ja harjoiteltua taitoa sen esittämiseen.

"Videoiden määrä ilahduttaa"

"Ihanan piristävä"

"Helppo rakentaa omaan opetukseen sopivia polkuja"

"Mallinnukset avaavat asian kaikille"

"Mukavan selkeää"

"Oppilaan näkökulma on huomioitu"

"Toimivat työtavat"

PALAUTETTA
SÄRMÄ-KÄYTTÄJILTÄ

Uusi yläkoulun Särmä on selkeä ja havainnollinen!

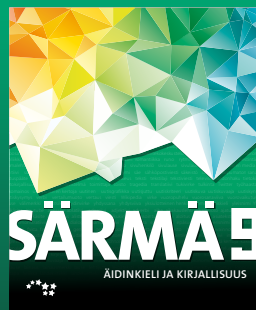
- Särmä mallintaa ja ohjaa runsaasti.
- Särmä antaa työvälineet tarkkaan lukutaitoon.
- Särmä opettaa tiedon luotettavuuden arviointia.
- Särmä elävöittää ja eriyttää videoilla ja animaatioilla.
- Särmä helpottaa opettajan työtä.

Uutta Särmissä 2022-2023

Särmän lukemisto, uusia opetusvideoita, uusia kertaustehtäviä ja tukea arviointiin

otava.fi/uusisarmaylakoulu

UUTUUS!

Otava
Oppimisen
palvelut

TÄMÄ TOIMII

Yhteistyötä ja uhkapelin imua

Hanna Rahko, Seinäjoen lyseo:

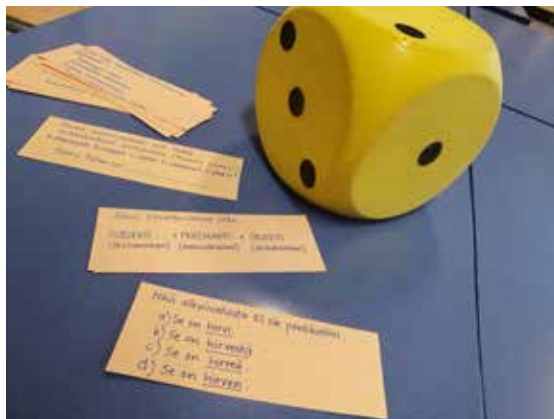
"K^auan sitten sain Kokkolan kaksikieliseen K^opetukseen tutustuessani metodivinkin, joka on osoittautunut aikaa kestäväksi ja moneen taipuvaksi.

Aluksi oppilaat jaetaan kuuteen joukkueeseen, jotka numeroidaan yhdestä kuuteen. Peli alkaa kysymyksellä. Sen nähtyään joukkue arvioi, osallistuuko kierrokselle. Osallistumalla tienaa pisteen. Sitten ratkaistaan nopalla, mikä joukkueista vastaa kysymykseen. Mikäli arvottu ryhmä vastaa oikein, saa se (ja muutkin joukkueet) pitää pisteensä. Jos vastaus on väärin, menettää joukkue kaksi pistettä ja vastausvuoro arvotaan uudestaan. Näin edetään, kunnes jokin joukkueista on vastannut oikein tai kaikki ovat vastanneet väärin.

Uhkapeli ilmenee siinä, että voittajajoukkueeksi voi päästä joko tietämällä tai hyvällä noppaonnella. Kierrokselle voi osallistua tietämättä vastausta. Toisaalta joukkue voi jättää jonkin kierroksen väliin. Tällöin se ei saa pistettä, mutta ei myöskään riskeeraa kahden pisteen menettämistä.

Käytän uhkapeliä erityisesti kertaamiseen. Iloitsen, kun oppilaat yhdessä pohtivat, mikä on vastaus tai kannattaako kierrokselle osallistua. Ja mikä riemu onkaan, kun nopan silmäluku on joukkueelle sopiva ja oma tiimi voitolla."

KUVA HANNA RAHKO

VÄLILLÄ ON VÄLIÄ

VIRKE

2/2022

ILMESTYY VUOKKOLA 19

AINEISTOPÄIVÄ
14.4.2022

Haluaisitko kirjoittaa *Virkeeseen*
tai liittyä lehden toimituskuntaan?
Ota yhteyttä
virke@aidinkielenopettajainliitto.fi

TÄMÄN NUMERON KIRJOITTAJAT

Milja Ahtosalo

äidinkielen ja kirjallisuuden
lehtori, Helsinki

Irene Bonsdorff

äidinkielen ja kirjallisuuden
lehtori, Helsinki

Jari Olavi Hiltunen

äidinkielen lehtori ja
kulttuurijournalisti, Ulvila

Karo Hämäläinen

kirjailija, päätoimittaja, Helsinki

Kaisa Jänis

äidinkielen lehtori, Joensuu

Katariina Knuutinen

äidinkielen ja kirjallisuuden
lehtori, Tuusula

Laura Kollin

äidinkielen ja kirjallisuuden
lehtori, Vantaa

Paula Koskimäki

äidinkielen ja kirjallisuuden
lehtori, Vantaa

Virva Lehmusvaara

äidinkielen ja kirjallisuuden
opettaja, Helsinki

Essi Lehtovaara

asiantuntija, TAT, Helsinki

Jenni Marjokorpi

KM (luokanopettaja),
väitöskirjatutkija
Helsinki

Outi Oja

suomen kielen ja kirjallisuuden
yliopistonlehtori, Tukholma

Hanna Rahko

äidinkielen ja kirjallisuuden
lehtori, Seinäjoki

Emma Saure

vapaa kriitikko, psykologi,
Helsinki

Salla Seuri

äidinkielen ja kirjallisuuden
sekä S2:n tuntiopettaja, Espoo

ÄIDINKIELEN OPETTAJAIN LIITTO 2022

PUHEENJOHTAJA

Irene Bonsdorff

irene.bonsdorff@tyk.fi

HALLITUKSEN JÄSENET

Terhi Davies, Tampere

Mari Erho, Jyväskylä

Karl Grönn, Oulu

Merja Laine-Sjöström, Turku

Virva Lehmusvaara, Helsinki

Saija Leiding, Helsinki

Jaakko Sarmola, Rovaniemi

Hanna Rahko, Seinäjoki

Teresa Rautapää, Lahti

Taina Timonen-Keskimäki, Valkeala

NEUVOTTELUKUNTA

PUHEENJOHTAJA

Taru Hämäläinen, Rovaniemi

JÄSENET

Leea-Maaret Aho, Oulu

Jenni Alisaari, Suomenopettajat

Nina Aro, Kokkola

Īrene Bonsdorff, Helsinki

Mira Fordell, Sotkamo

Virpi Hokkanen, Kouvola

Kaisa Jänis, Joensuu

Suvi Kaipainen, Lahti

Maarit Kivimäki, Lappeenranta

Anja Korkea-aho, Tampere

Eveliina Lahti, Mikkeli

Anna-Leena Litmanen, Savonlinna

Iina Luosujärvi, Kemi

Ruut Majuri, Kuopio

Susanna Mononen, Laukaa

Mirja Oksanen, Porvoo

Johanna Ranta-Knuuttila, Seinäjoki

Anu Virpi, Piikkiö

Tiina Yli-Jaukkari, Forssa

Kirsi Yrjölä, Kotka

SUOMENOPETTAJAT RY

www.suomenopettajat.fi

puheenjohtaja Jenni Alisaari

jenni.alisaari@utu.fi

SUOMI-KOULUJEN TUKI RY

www.suomikoulut.fi

puheenjohtaja.suomikoulut@gmail.com

Osallistu kilpailuun:

Suunnittele oma tekijänoikeuspeli!

Suunnitelkaa ja toteuttakaa yläkouluikäisten oppilaiden kanssa oma tekijänoikeuspeli. Palkintona on luovan työn tekijän vierailu omalla koululla. Kilpailutöitä voi jättää 25.3.2022 asti.

Lisätietoja
kopiraittila.fi/
opettajalle/kilpailut

Kopiraittila on tekijänoikeusjärjestö Kopioiston tuottama inspiroiva ja innostava pelillinen materiaali tekijänoikeuksien oppimiseen ja opettamiseen.

Järjestämme vuodessa noin sata maksutonta tekijänoikeuskoulutusta oppilaitoksissa eri puolilla Suomea – myös etänä. Koulutuksessa saat tietoa tekijänoikeuden perusteista ja oppilaitosten tekijänoikeusluvista. *Tilaa koulutus tai kysy lisää osoitteesta neuvonta@kopiosto.fi*

Tilaamalla Kopioiston Oppilaitosuutiset -uutiskirjeemme kuulet ajankohtaisista tekijänoikeusasioista ja saat vinkkejä niiden opettamiseen! *Tilaa uutiskirje osoitteessa uutiskirje.kopiosto.fi*